

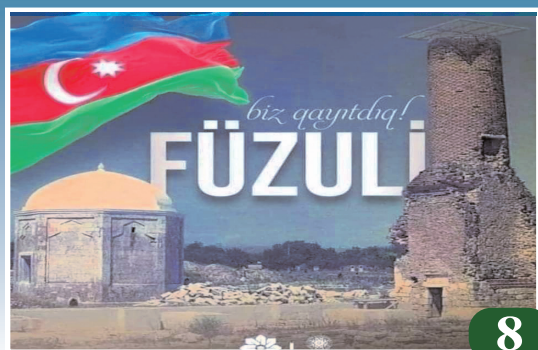


"SƏS" qəzeti mənim üçün ən əziz qəzetdir



№ 055 (6980)

Füzulinin gələcək inkişafında yeni hədəflər

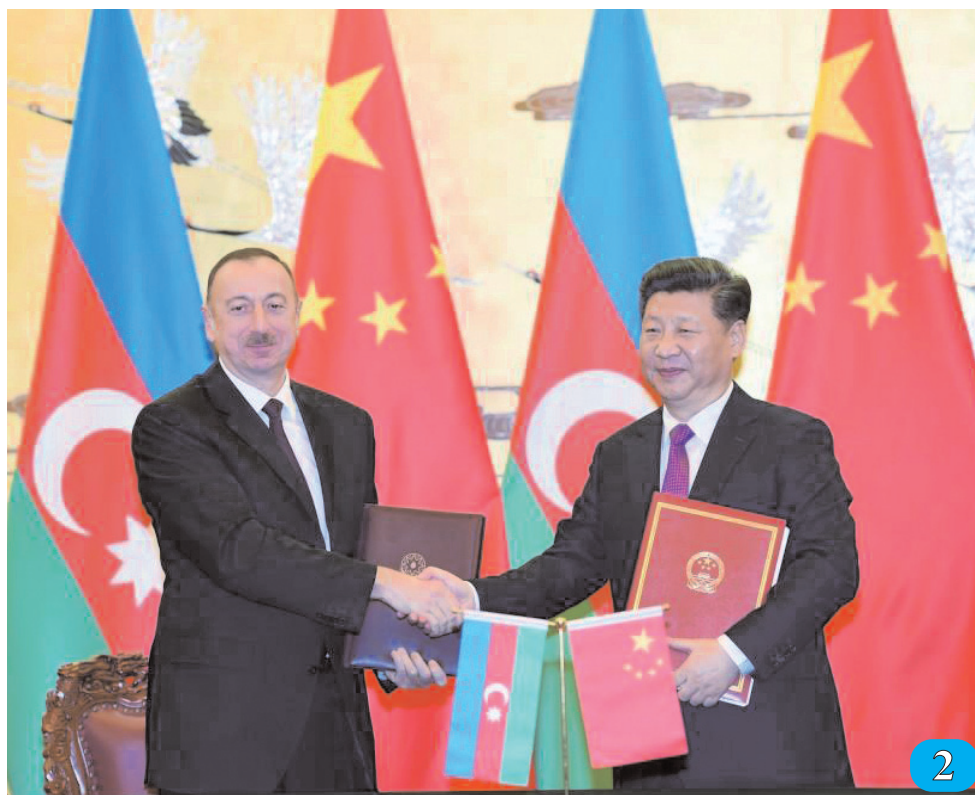


8

**SƏS**

30 mart 2024-cü il.  
Qiyməti 60 qəpik

## Möhkəm təməl üzərində qurulan əməkdaşlıq: ÇİN-AZƏRBAYCAN



2

# Erməni faşizminin əsl üzü: 106 il öncə törədilən soyqırımı



4

Təkrar emal bizə nə qazandıra bilər?



15

DİQQƏT: Ölüm hökmü qüvvəyə minir?



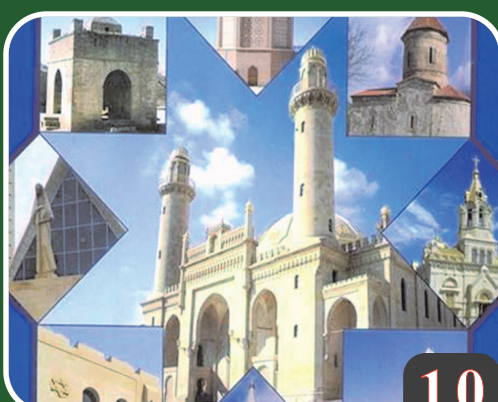
16

Onlar 5 il daha tez pensiyaya çıxmağa biləcəklər



14

Vətəndaş həmrəyliyi və etnik-dini dözümlülük



10

Qüsurlu reyting, yoxsa ictimai maraqlar?



7

# Möhkəm təməl üzərində qurulan əməkdaşlıq: ÇİN-AZƏRBAYCAN



qənaəti budur ki, Azərbaycan-Çin əməkdaşlığı parlaq geostrateji perspektiv vəd edir və hər iki ölkənin siyasi, iqtisadi potensialı yeni əməkdaşlıq platformalarının formalaşmasına zəmin yaradır.

Azərbaycan rəsmi Pekinlə sıx siyasi və iqtisadi münasibətlər qurmuş ölkələr sırasındadır. Bu özünü Çin Xalq Respublikasının sədri Si Cinpinin Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevlə təmaslarında da özünü göstərir. "Mən Çin ilə Azərbaycan arasında münasibətlərin inkişafına böyük əhəmiyyət verirəm, ölkələrimizin və xalqlarımızın rifahı naminə ikitərəfli dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərini yeni səviyyəyə yüksəltmək üçün Sizinlə birgə səylərimi davam etdirməyə hazırım", - deyir Cinpin Azərbaycan Prezidentinə ünvanladığı məktubda bir daha vurğulayıb.

Bu gün Çin Azərbaycanın Cənubi Qafqazdakı hakim siyasi-iqtisadi rolunu, artan iqtisadi qüdrətini, mühüm nəqliyyat-logistika yolları üzərində yerləşdiyini və enerji daşıyıcıları ilə zəngin oldu-

lyat infrastrukturunun tam hazır səviyyədə olduğundan xəbər verir. Bütün bunlar Azərbaycanı digər ölkələrdən cəlbedici şəkildə fərqləndirir.

## Azərbaycan-Çin münasibətlərində səmimi dostluq

Azərbaycan qlobal alternativ güc olan Çinlə Azərbaycan arasında olan səmimi dostluq münasibətləri əlaqələndirir və bu təhlil, bu ifadə ikitərəfli əlaqələrin geniş gündəliyini əhatə edir. Bunu strateji əməkdaşlıq yolunun başlanğıcı da adlandırmaq olar. Çünki bu gün regionun siyasi, habelə nəqliyyat marşrutları xəritəsinə nəzər saldıqda ölkələrimizin bir-biri ilə nə dərəcədə eyni mövqedən çıxış etdiyini görürük. Azərbaycan rəhbərliyinin özünə strateji müttəfiq seçəndə yanılmadığı hər sahədə özünü göstərir. Ərazi bütövlüyü və separatçılıq problemləri barəsində Azərbaycan ilə eyni həssaslığı paylaşan Çin Azərbaycanın BMT-də irəli sürdüyü təkliflərdə ya bitərəf qalıb, ya da qərarların lehinə səs verib.

**Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan-Çin münasibətlərinin inkişafında çox vacib rol oynayıb. Onun Çinə səfərləri və Çinin rəhbərləri ilə görüşləri əməkdaşlığımızın çərçivəsini yaratdı". Bu barədə ötən il Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev Çinin "China Media Group" media korporasiyasına müsahibəsində bildirmişdi. Ulu Öndər dünya nəhənglərindən olan Çinlə əlaqələrin inkişafında maraqlı idi və buna çalışırdı. Dünyanın Heydər Əliyev kimi siyasi xadiminin Çinlə münasibətlərin qurulması barədə dediyi fikirlər qarşılıqsız qalmırdı. 2005-ci ildə İlham Əliyevin prezident qismində bu ölkəyə səfərini və müzakirə olunan məsələləri, imzalanan sənədləri Heydər Əliyevin yarımçıq qalmış işinin davamı kimi qiymətləndirmək olar.**

Bəli Azərbaycan-Çin əməkdaşlığının təməli məhz o vaxt qoyulub ki, bu gün ölkələrimiz arasında əlaqələrin çox uğurla inkişaf etdiyini qeyd-şərtsiz söyləyə bilərik. Bu gün əməkdaşlığın gündəliyi 30 il əvvəlkindən daha genişdir. Bu münasibətlər qarşılıqlı hörmət və dostluq üzərində qurulub. Müasir dövrdə beynəlxalq münasibətlər sistemi olduqca mürəkkəb xarakterə malikdir. Yeni geostrateji şəraitdə milli dövlətlərin dünya siyasətində yeri və rolu həyata keçirilən xarici siyasətin səmərəliliyindən asılıdır. Çoxvektorlu və pragmatik strateji kurs milli maraqları təmin etməklə yanaşı, ölkələrin qarşısında yeni perspektivlərin açılmasını da şərtləndirir. Bir sözlə, Azərbaycanın inkişafını və beynəlxalq müstəvidə layiqli yer tutmasını təmin edən çoxsaylı strateji faktorlardan biri həyata keçirilən daxili və xarici siyasətin müasir çağırışlara, milli maraqlara uyğun olmasıdır.

## Çin-Azərbaycan münasibətlərində önəmli məsələ

XXI əsrin iqtisadi güc mərkəzlərindən birinə çevrilən və özünün iqtisadi, demografik potensialı ilə fərqlənən Çin müstəqil xarici siyasət kursuna malik olan milli dövlətlərin əməkdaşlıq etmək istədiyi mühüm aktordandır. Təxminən 75 il öncə elan olunan Çin Xalq Respublikası Avrasiya geosiyasi məkanında ikitərəfli və çoxtərəfli səciyyə daşıyan qarşılıqlı faydalı əməkdaşlıq münasibətlərinə xüsusi əhəmiyyət verir. Belə ki, hazırkı dövrdə Qafqaz, Xəzər-Qara-Baltik dənizləri coğrafiyası və Mərkəzi Asiyadakı bir sıra regional miqyaslı, qlobal xarakterli layihələrə xüsusi maraq göstərən Çinin diqqətini cəlb edən əsas layihələrdən biri TRACECA projesi çərçivəsində reallaşdırılan "Şərq-Qərb" beynəlxalq nəqliyyat dəhlizidir.

Çin Xalq Respublikası Azərbaycanla çoxşaxəli münasibətlərin inkişafına, əməkdaşlığın dərinləşdirilməsinə xüsusi əhəmiyyət verir. Tərəflər arasındakı əlaqələr çoxşaxəlidir və siyasi, iqtisadi münasibətlər, o cümlədən regional təhlükəsizlik nöqteyi-

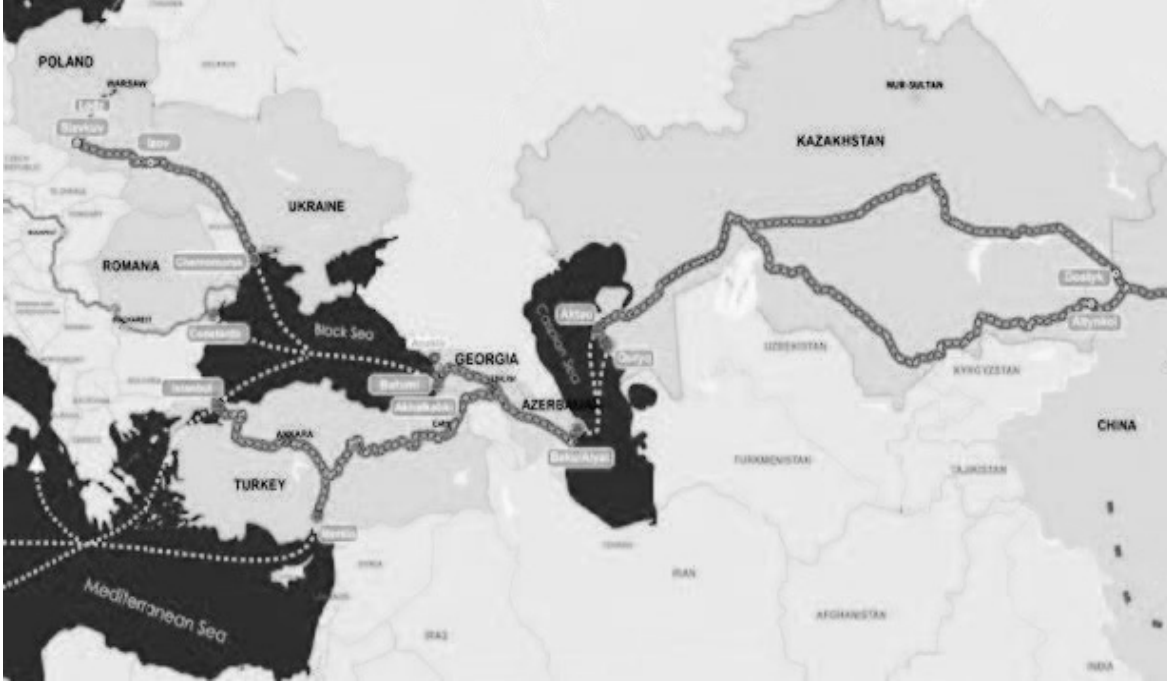


nəzərindən mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İqtisadi əlaqələrdən bəhs edərkən ilk növbədə vurğulamaq gərəkdir ki, iqtisadiyyatın bütün sahələrində uğurlu inkişaf edən əməkdaşlıq münasibətləri ticari əlaqələrin perspektivi üçün mühüm strateji baza formalaşdırır. Ümumilikdə, mövcud olan siyasi-iqtisadi əməkdaşlıq əlaqələri bölgədə inteqrasiyanın sürətləndirilməsində önəmli rola malikdir. Bir sözlə, çoxtərəfli, bərabərseviiyyəli əməkdaşlığa əsaslanan Çin-Azərbaycan münasibətləri hər iki tərəfin milli maraqlarına xidmət etməklə yanaşı, müasir geostrateji reallıqların fonunda Cənubi Qafqaz bölgəsində, daha geniş anlamda Avrasiyada işbirliyi və təhlükəsizliyə fundamental töhfələr verir. Bütövlükdə ekspertlərin

ğunu anlayır. Ölkəmiz Cənubi Qafqazda Çinin əsas ticarət tərəfdaşıdır. 2022-ci ildə Azərbaycanla Çin arasında ticarət dövriyyəsi 2,2 milyard ABŞ dolları təşkil etmişdisə, 2023-cü ilə həmin göstərici 50%-dən çox artıb və bu rəqəmlər artmağa davam edir. Çox önəmli faktlardan biri də budur ki, Azərbaycan Şərq-Qərb və Şimal-Cənub nəqliyyat dəhlizlərinin qovuşduğu nadir ölkədir. Ölkəmiz istər Şərqdən Qərbə, istərsə də Şimaldan Cənuba yüklərin daşınmasında vacib beynəlxalq haba çevrilib. Müasir hava limanları, magistral yollar, Bakı-Tbilisi-Qars kimi yeni dəmir yolu xətti və Ələtdə tikilən və ildə 25 milyon tona qədər yük çevirmə imkanı olan Bakı Beynəlxalq Ticarət Limanı Azərbaycanın daxili neq-

2008-ci il martın 14-də Azərbaycanın işğal olunmuş ərazilərindəki vəziyyətinə dair BMT Baş Məclis tərəfindən qəbul olunan qətnamədə Çin Azərbaycanın lehinə səs verib, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü dəstəklədiyini bildirib və münasibətlərin sülh yolu ilə həllinə tərəfdar olduğunu bildiri. Eyni zamanda, Çin 2020-ci il sentyabrın 27-də - Vətən müharibəsi başlayanda da ölkəmizin yanında dayandı. BMT Təhlükəsizlik Şurasında keçirilən müzakirələrdə Azərbaycan haqq mübarizəsini müdafiə etdi. Ən mühüm məqamlardan biri də odur ki, Çin artıq keçmişdə qalan münasibətləri Avrasiya və hətta qlobal kontekstdə görüb.

# Möhkəm təməl üzərində qurulan əməkdaşlıq: ÇİN-AZƏRBAYCAN



## Əvvəl-Səh-2

Azərbaycan-Çin iqtisadi əlaqələrindən bəhs edərkən, ilk növbədə, vurğulamaq gərəkdir ki, iqtisadiyyatın bütün sahələrində uğurlu inkişaf edən əməkdaşlıq münasibətləri ticari əlaqələrin perspektivi üçün mühüm strateji baza formalaşdırır. Mövcud olan mühüm siyasi-iqtisadi əməkdaşlıq əlaqələri regionlararası əməkdaşlıq və integrasiyanın sürətləndirilməsində önəmli rol oynayır. Çin Qafqaz, Xəzər hövzəsi və Orta Asiyadakı bir sıra global layihələrə xüsusi maraq göstərir. Bu ölkənin diqqətini cəlb edən əsas layihələrdən biri TRACECA çərçivəsində reallaşdırılan Şərqi-Qərbi nəqliyyat dəhlizidir. Artıq rəsmi Pekin Axalkalaki (Gürcüstan) - Qars (Türkiyə) dəmir yolunun çəkilməsi layihəsinə də maraq göstərir və onun maliyyələşdirilməsində iştirak etməyə razılıq verib. Çünki bu dəhliz Çin və Orta Asiya məhsullarının ən qısa marşrutla Avropaya daşınmasına imkan yaradacaq.

## "Bir kəmə, bir yol"

Çindən Türkiyəyə, Avropa ölkələrinə və əks istiqamətdə yük

daşımalarını nəzərdə tutan, Çinin "Bir yol, bir kəmə" təşəbbüsünün tərkib hissəsi olan Transxəzər Beynəlxalq Nəqliyyat Marşrutu (Orta Dəhliz) ikitərəfli əməkdaşlıqda əhəmiyyətli yer tutur. Xüsusən, Rusiya-Ukrayna müharibəsindən sonra Azərbaycandan keçən bu nəqliyyat dəhlizinin əhəmiyyəti və rolu artıb. Azərbaycan dost ölkə ilə nəqliyyat-logistikaya dair global təşəbbüslər müstəvisində də sıx əməkdaşlıq qurub. Hər iki dövlət tərəfindən irəli sürülən "Bir kəmə, bir yol" layihəsinin mühüm hissəsi olan Orta Dəhliz infrastrukturunun inkişafına əhəmiyyətli investisiyalar yatırılıb.

Azərbaycanla Çin arasında nəqliyyat sektorunda əməkdaşlığın genişlənməsi diqqətəlayiq haldır. Çində Azərbaycan üzərindən keçən dəhlizlərin önemi yüksək dəyərləndirilir. Bu ölkə 10 il bundan əvvəl Avrasiyada infrastrukturunun yaradılmasına və qarşılıqlı əlaqələrin qurulmasına yönələn "Bir kəmə, bir yol" layihəsini elan edib. Strategiya iki əsas inkişaf istiqamətini nəzərdə tutur: "İpək Yolu İqtisadi Kəməri" və "Dəniz İpək Yolu".

Burada söhbət malların

Şərqdən Qərbe güzəştli şərtlərlə birbaşa daşınması üçün ticarət dəhlizinin yaradılmasından gedir. Azərbaycan Çinin irəli sürdüyü "Bir kəmə, bir yol" təşəbbüsünə Qafqaz regionunda dəstək verən ilk ölkə olub. Prezident İlham Əliyevin 2015-ci ilin dekabrında Çinə rəsmi səfəri çərçivəsində "Azərbaycan Respublikası Hökuməti və Çin Xalq Respublikası Hökuməti arasında İpək Yolu İqtisadi Kəmərinin yaradılmasının birgə təşviqinə dair Anlaşma Memorandumu" imzalanıb. 2019-cu il yanvarın 22-də isə Davosda Dünya İqtisadi Forumu çərçivəsində "Bir kəmə, bir yol" təşəbbüsünün inkişaf etdirilməsi: Çinin trilyon dollarlıq baxışı" mövzusunda sessiya keçirilib. Prezident İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva sessiyada iştirak ediblər. Hazırda respublikamız yaratdığı müasir infrastrukturla "Bir kəmə, bir yol" strategiyasının həyata keçirilməsində logistika mərkəzi, qovşaqlar və körpü rolunu oynayır. Avropa ilə Çin arasında ən qısa dəmir yolu əlaqəsini təmin edən Bakı-Tbilisi-Qars xətti, Bakı Beynəlxalq Dəniz Ticarət Limanı kimi önəmli infrastruktur



layihələri "Bir kəmə, bir yol" təşəbbüsü və ümumilikdə, regional əməkdaşlıq üçün böyük əhəmiyyət daşıyır.

## Dostluğun qızıl standartı

Azərbaycan ərazi bütövlüyünü və suverenliyini bərpa etdikdən sonra Prezident İlham Əliyev ölkənin inkişafı ilə bağlı yeni prioritetlər müəyyən edib. Ölkəmizin yaxın dost və tərəfdaşı olan Çin ilə münasibətlərin inkişafı da Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindən biridir. Dövlətimizin başçısı Azərbaycanın Çin ilə strateji əməkdaşlığının və tərəfdaşlığın genişləndirilməsində, yeni səviyyəyə qaldırılmasında maraqlıdır. İki ölkə arasında əlaqələri münasibətlərimizin növbəti ilini qeyd edirik. Qarşılıqlı səfərlər bu əməkdaşlığın möhkəmlənməsində xüsusi rol oynayır. Tarix göstərir ki, iki partiya arasında yaxınlaşma, əməkdaşlığın dərinləşməsi dövlət başçılarının iradəsi sayəsində mümkün olub. Hər iki partiya xalqa söykənərək, dövlətin inkişafı üçün çalışır.

Azərbaycanla Çin arasında iqtisadi-ticari sahədə əməkdaşlıq üçün olduqca böyük potensial var. Azərbaycan Çini təkə dost ölkə deyil, həm də bilik, təcrübə və texnoloji tərəqqi mənbəyi kimi qəbul edir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev bu amilləri nəzərə alaraq Çin ilə əməkdaşlığı Azərbaycanın prioritetlərindən biri kimi müəyyənləşdirib. İki ölkə arasında iqtisadi-ticari münasibətlər davamlı inkişaf edir. Ölkələrimizin iqtisadi əməkdaşlığı üçün daha geniş imkanlar var. Azərbaycan milli prioritetlərdən biri olan rəqəmsal və yaşıl keçid sahələrində Çini tərəfdaş kimi görür. Azərbaycanın COP29-a ev sahibliyi etməsinə dair qərar beynəlxalq ictimaiyyətin ölkəmizə hörmət və etimadının göstəricisidir. Qazıntı yanacağı ixrac edən Azərbaycan yerli, regional və global səviyyədə mövcud keçid layihəsini və gündəmini həyata keçirmək üçün güclü iradə və qətiyyət nümayiş etdirib. Azərbaycan iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə sahəsində Qlobal Cənub və Qlobal Şimal arasında anlaşma və həmrəyliyin qurulmasına çalışacaq. Ölkəmiz COP29 ilə əlaqədar fundamental məsələlər üzrə bütün tərəflərlə dialoqa və qarşılıqlı fəaliyyətə açıqdır. Çin Xalq Respublikası dünyanın aparıcı ölkələrindən biridir. Ona görə də

danışıqlar prosesində Çinin mövqeyini anlamaq üçün ilkin məsləhətləşmələrin və müzakirələrin aparılması bizim üçün çox vacibdir.

## Əlaqələr genişlənir

Yeni Azərbaycan Partiyası (YAP) və Çin Kommunist Partiyası (ÇKP) arasında əlaqələrin inkişafı sahəsində uğurlar əldə edilib. İki partiya arasında sıx təmaslar qurulub, qarşılıqlı səfərlər həyata keçirilib, təcrübə mübadiləsi aparılıb. YAP və ÇKP arasında əməkdaşlıq hazırda davamlı inkişaf edərək möhkəmlənir. Bu gün biz dövlət idarəciliyi sahəsində təcrübə mübadiləsi aparmaqla, təntənəli şəkildə münasibətlərimizin növbəti ilini qeyd edirik. Qarşılıqlı səfərlər bu əməkdaşlığın möhkəmlənməsində xüsusi rol oynayır. Tarix göstərir ki, iki partiya arasında yaxınlaşma, əməkdaşlığın dərinləşməsi dövlət başçılarının iradəsi sayəsində mümkün olub. Hər iki partiya xalqa söykənərək, dövlətin inkişafı üçün çalışır.

Çin Kommunist Partiyasının yaxşı dostu və tərəfdaşı kimi Yeni Azərbaycan Partiyasının dövlət idarəciliyi konsepsiyasını yüksək qiymətləndirilir. Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin və Prezident İlham Əliyevin lideri olduğu Yeni Azərbaycan Partiyası ölkənin inkişafı üçün siyasi və iqtisadi islahatlar aparıb və bu gün də proses davam edir. Tarixi İpək Yolu Çin və Azərbaycana sarsılmaz dostluq əlaqələri bəxş edib. Müasir dövrdə isə "Bir kəmə, bir yol" təşəbbüsünün həyata keçirilməsində ölkələrimiz sıx əməkdaşlıq edir.

Yeni Azərbaycan Partiyasının banisi, Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 1994-cü ilin martında ÇXR-ə rəsmi səfəri ilə əsas qoyulmuş yüksək səviyyəli siyasi dialoq Prezident İlham Əliyev tərəfindən də uğurla inkişaf etdirilib və ikitərəfli əlaqələrimiz keyfiyyətə yeni mərhələyə yüksəlib. Bu cür yüksək səviyyəli əlaqələr sayəsində hakim partiyalar arasında qarşılıqlı səfərlər təşkil olunur, dövlət və cəmiyyət idarəciliyi sahəsində təcrübə mübadilələri həyata keçirilir.

V.VƏLİYEV

# Erməni faşizminin əsl üzü: 106 il öncə törədilən soyqırımı

*Azərbaycanlılara qarşı soyqırımı: faktlar və sənədlər*



**M**artin 31-i tariximizə azərbaycanlıların soyqırımı günü olaraq daxil edilib. Mart Soyqırımı 1918-ci ilin 30 mart və 3 aprel tarixləri arasında Bakı şəhərində və Bakı quberniyasının müxtəlif bölgələrində, eləcə də Şamaxı, Quba, Xaçmaz, Lənkəran, Hacıqabul, Salyan, Zəngəzur, Qarabağ, Naxçıvan və digər ərazilərdə Bakı Soveti və daşnak erməni silahlı dəstələrinin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri qırğındır. Bu tariximizdən silinməyəcək dəhşətli hadisədir. Qeyd olunan tarixin acı həqiqətləri ermənilərin məqsədyönlü olaraq xalqımıza qarşı etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətini göstərir. Faktlar, rəqəmlər bu siyasətin nəticəsində nəticəsində xalqımızın ağır məhrumiyyətlərə və məşəqqətlərə məruz qaldığını sübut edir. Azərbaycanın Ümumilli Lideri Heydər Əliyevin 26 mart 1998-ci il tarixli Sərəncamı ilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü kimi qeyd olunur.

Xatırladaq ki, Azərbaycandakı erməni qırğınlarının tarixi XIX əsrin əvvəllərində Azərbaycanın Rusiya tərəfindən işğal edilməsi və bütün XIX əsr boyu İrandan, Türkiyədən və digər ölkələrdən bura kütləvi şəkildə ermənilərin köçürülməsi ilə başlamışdır. Mənbələrdən bəllidir ki, XX əsrin ilk onilliklərində Rusiya imperiyasını bürümüş inqilabi hərəkat, I Dünya müharibəsinin ağır sosial-siyasi və iqtisadi nəticələri onlara həmin məkrli planın realizə edilməsi üçün yaxşı fürsət yaratmışdı.

Ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırımı və deportasiya siyasəti onların çirkin niyyətinin təzahürüdür. Dövlət başçısının çıxışlarının birində vurğuladığı kimi, "XIX əsrin əvvəllərində Qarabağa və Zəngəzura İrandan və Osmanlı imperiyasından çoxlu sayda erməni ailələrinin köçürülməsi, 1905-ci və 1918-ci illərdə erməni hərbi dəstələrinin Qafqazın müxtəlif bölgələrində həyata keçirdiyi kütləvi qətlər və talanlar, 1948-1953-cü illərdə soydaşlarımızın Ermənistan Respublikası ərazisindəki atababa yurdlarından deportasiya edilməsi, 1988-ci ildən başlayaraq Dağlıq Qarabağı Azərbaycandan qoparmaq məqsədi güdən genişmiqyaslı müharibə və onun bu gün də davam edən acı nəticələri, 1992-ci ilin Xocalı faciəsi – bunlar təcavüzkar erməni millətçilərinin azərbaycanlılara qarşı planlı surətdə həyata keçirdiyi soyqırımı siyasətinin qanlı səhifələridir". Əlbəttə ki, ötən əsrdə dörd dəfə

- 1905-1906, 1918-1920, 1948-1953 və 1988-1989-cu illərdə baş verən olaylar ermənilər xalqımıza qarşı olan çirkin niyyətlərini ortaq qoymuş olur. 1918-ci ildə Bakıda və Azərbaycanın digər bölgələrində ermənilərin törətdikləri qırğınlardan 103 il ötməsinə baxmayaraq, bu vəhşiliklər xalqın qan yaddaşında əbədi iz buraxmışdır. Ermənistanın işğalçılıq siyasəti Azərbaycan xalqının dinc həyata ağır zərbələr vurmuşdur. Belə ki, ermənilərin azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdikləri aramsız soyqırım və deportasiya siyasəti 1918-1920-ci illərdə xüsusən genişlənmiş və Azərbaycan xalqının yer üzündən tam silmək kimi iyrenc niyyətlərini bütün çıpaqlığı ilə üzə çıxarmışdır. Həmin illərdə ermənilərin Azərbaycanda törətdikləri milli qırğın haqqında bizə çatan tarixi sənədlərdəki faktlar Şamaxıda, Qubada, Muğanda, Zəngəzur qəzasında, Qarabağda, İrəvan quberniyasında və ölkənin digər ərazilərində azərbaycanlıların amansızlıqla qətlə yetirildiyini, şəhər və kəndləri talan edilərək dağıldığını sübut edir.

## "BÖYÜK ERMƏNİSTAN" YARATMAQ XÜLYASI

Mart hadisələri bildiyimiz kimi, bolşeviklərin daşnaqlarla birlikdə həyata keçirdikləri milli qırğın idi. 1918-ci ilin 30 mart və 3 aprel tarixləri arasında Bakı şəhərində və Bakı quberniyasının müxtəlif bölgələrində, eləcə də Şamaxı, Quba, Xaçmaz, Lənkəran, Hacıqabul, Salyan, Zəngəzur, Qarabağ, Naxçıvan və digər ərazilərdə Bakı Soveti və daşnak erməni silahlı dəstələrinin azərbaycanlılara qarşı soyqırımı törədilib. Tarixi mənbələrə əsasən, 1918-ci ilin mart-aprel aylarında təkə Şamaxıda 8 minə qədər dinc sakin qətlə yetirilmişdir. Şamaxı Cümə məscidi də daxil olmaqla əksər mədəniyyət abidələri yandırılmış və uçurulmuşdur. Cavanşir qəzasının 28 kəndi, Cəbrayıl qəzasının 17 kəndi tamamilə yandırılmış, əhalisi məhv edilmişdir. 1918-ci il aprelin 29-da Gümrü yaxınlığında əsasən qadınlardan, uşaqlardan və yaşlılardan ibarət 3 min nəfərlik azərbaycanlı köçü pusquya salınaraq son nəfərinədək məhv edilmişdir. 1918-ci ilin yazından başlayaraq, Ermənistanda (Qərbi Azərbaycan) yaşayan azərbaycanlılar da erməni bolşevik dəstələri tərəfindən soyqırımı məruz qaldılar. Erməni çəlladları "Böyük Ermənistan" yaratmaq üçün ilk növbədə Qərbi Azərbaycandakı müsəlman əha-



lisini buradan çıxarmağa və bu məkrli planın reallaşmasına çalışırdılar. Təkə aprelin sonunda bu ərazidə dağıdılmış müsəlman kəndlərinin sayı 199-a çatırdı. Erməni silahlı dəstələri Zəngəzur qəzasında 115 azərbaycanlı kəndini məhv etmiş, 3257 kişi, 2276 qadın və 2196 uşağı öldürmüşdülər.

## QƏTLİAMLAR, FACİƏLƏR - AĞDABAN, QARADAĞLI, BAŞLIBEL

Azərbaycan xalqı ermənilər tərəfindən bütöv bir əsr boyu bu cür soyqırımı məruz qalmışdır. Ermənilərin Azərbaycan torpaqlarında törətdikləri terrorçuluq, işğalçılıq, soyqırımı bunu təsdiqləyir. Tarixə diqqət etsək görərik ki, iki yüz ilə yaxın bir dövrdə təcavüzkar erməni millətçiləri tərəfindən xalqımıza qarşı yeridilən soyqırımı siyasətinin acı nəticələrini yaşamışıq. Ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri soyqırımı nəticəsində xalqımız misli görünməmiş faciələr yaşamışdır. 1992-ci ilin aprel ayının 8-də baş verən Ağdaban soyqırımı tarixdə bəşəriyyətə qarşı törədilmiş ən böyük cinayətlərdən biri kimi yazıldı. 1992-ci il fevralın 17-də Xocavənd rayonunun Qaradağlı kəndində Ermənistan silahlı qüvvələri və Rusiyanın 366-cı alayı tərəfindən törədilən Qaradağlı qətləmi da Qarabağ münaqişəsi zamanı baş vermişdir. Nəticədə xeyli sayda mülki azərbaycanlı şəxslər ermənilər tərəfindən qətlə yetirilmiş, bir o qədər də əsir alınmışdır. 117 nəfər əsir alınmış, 66-90 nəfər mülki şəxs isə qətlə yetirilmişdir. Öldürülənlərdən 21-i ahi və qocalar, 10-u qadın, 8-i məktəbli olub. 146 uşaq yetim qalıb. İşğal nəticəsində kənddə 200 yaşayış evi, 1 mədəniyyət evi, 320 yerlik orta məktəb, 25 çarpayılıq xəstəxana binası və digər sosial obyektlər dağıdılıb. Tariximizdə belə hadisələr kifayət qədərdir.

## ƏSRİN SOYQIRIMI - XOCALI

Bildiyimiz kimi, 1992-ci ilin 26 fevral tarixində erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran soyqırımı törətdilər. Bu soyqırımı erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı uzun müddət davam edən etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin daha bir dəhşətli nümunəsidir. Xocalı soyqırımı ilə ermənilər Xocalının yer üzündən silinməsinə və məhv olmasına reallaşdırdılar. Xocalı bir gecənin içərisində yerlə yeksan olundu. Erməni terrorçularından yayınıb meşələrə və dağlara qaçan insanların çoxu soyuqdan və şaxtadan məhv oldular. Xocalı şəhəri isə yer üzündən silindi. Xocalı soyqırımının nəticələri çox dəhşətli idi. Cinayətkar erməni qoşunlarının vəhşiliyi nəticəsində, Bu kütləvi qırğın nəticəsində 613 nəfər, o cümlədən 106 qadın, 63 uşaq, 70 qoca amansızlıqla qətlə yetirildi, 487 nəfər şikəst oldu, 1275 dinc sakin girov götürüldü, onlardan 150 nəfərin taleyi isə hələ də məlum deyil. Bu soyqırımı aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini itirdi. Hər il dünya azərbaycanlıları və ədaləti uca tutanlar Xocalı faciəsi qurbanlarının xatirəsini yad edirlər.

## GƏLƏCƏK NƏSİLLƏRİNİN MİLLİ YADDAŞININ QORUNMASI

2007-ci ildə Quba şəhərində tikinti məqsədi ilə aparılan qazıntılar zamanı təsadüfən aşkar edilmiş kütləvi məzarlıq 1918-ci ilin may ayında bolşevik adı altında quldur erməni dəstələri tərəfindən törədilmiş Qubanın müsəlman əhalisinin soyqırımının əyani sübutudur. Bu həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, Azərbaycan xalqının gələcək nəsillərinin milli yaddaşının qorunması və soyqırımı qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsi məqsədi ilə Prezident İlham Əliyevin 30 dekabr 2009-cu il tarixli Sərəncamı ilə Quba şəhərində "Soyqırımı Memorial Kompleksi"nin yaradılmasına qərar verilib. Erməni millətçilərinin cinayətkar əməllərinin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, Azərbaycan xalqının gələcək nəsillərinin milli yaddaşının qorunması və soyqırımı qurbanlarının xatirəsinin əbədiləşdirilməsi məqsədi ilə Quba şəhərində «Soyqırımı memorial kompleksi» yaradılıb.

## GƏNCƏ, TƏRTƏR, MİNGƏÇEVİR, BƏRDƏ TERRORLARI

Ötən ilin sentyabrın 27-də Ermənistan ordusunun tərribatlarına qarşı Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə başlayan genişmiqyaslı Vətən müharibəsi tariximizə qələbə yazdı. İşğal altında olan torpaqlarımız düşməndən azad olundu. Uzun illər dövlət başçısının apardığı danışıqlara baxmayaraq, Ermənistan təcavüzkar siyasətindən əl çəkmədi. 30 ilə yaxın bir zamanda beynəlxalq hüququn tələb və təkidlərinə məhəl qoymayan Ermənistan döyüş meydanında məğlub oldu. 44 günlük müharibədə Ermənistanın beynəlxalq konvensiyalara zidd topladığı silahlarla Gəncə, Tərtər, Mingəçevir kimi yerlərdə də mülki əhalinin kompakt yaşadığı ərazilərdə raket zərbələri endirməsi, Ermənistan hökumətinin təcavüzkar, terrorçu siyasətini ortaya qoymuş oldu. Beynəlxalq hüququn norma və prinsipləri, o cümlədən beynəlxalq humanitar hüquq, eləcə də oktyabrın 10-da Moskvada qəbul olunmuş humanitar atəşkəsi kobud şəkildə pozaraq mülki insanların məqsədi şəkildə öldürülməsi müharibə cinayəti və insanlıq əleyhinə cinayətdir. Ermənistanın silahlı qüvvələri 2020-ci ilin sentyabrın 27-dən oktyabrın 17-dək döyüş bölgələrindən kənarında yerləşən Gəncə və Mingəçevir şəhərlərini, digər yaşayış məntəqələrini mütəmadi olaraq raket atəşinə tutaraq mülki əhaliyə qarşı müharibə cinayətləri törətdilər. Rusiyanın vasitçiliyi ilə oktyabrın 10-da humanitar atəşkəs razılaşmasını da kobudcasına pozan Ermənistan silahlı qüvvələri Azərbaycanın ikinci böyük şəhəri olan Gəncəni bir neçə dəfə "Elbrus" ballistik raketlərlə bombaladılar. Oktyabrın 17-də gecə saatlarında Gəncəyə edilən növbəti qəddar hücum nəticəsində 13 mülki şəxs, o cümlədən 2 uşaq həyatını itirdi, 45-dən çox insan ağır yaralandı. Dinc əhaliyə qarşı törədilən bu amansızlıqlar müharibə cinayətidir.

*Nəzakət ƏLƏDDİNQIZOI*



# Azərbaycanlıların soyqırımına bəşəri narahatçılıq yaradıb

**E**rmənilərin azərbaycanlılara qarşı uzun illər apardıqları ardıcıl etnik təmizləmə və təcavüzkar siyasətləri nəticəsində on minlərlə azərbaycanlı soyqırma məruz qalmış, şikəst olmuş, elindən-obasından didərgin düşmüşdür. Azərbaycanın XIX-XX əsrlərdə baş verən bütünn faciələri torpaqlarının işğalı ilə müşayiət olunmuşdur. Ermənilərin azərbaycanlılara qarşı düşünlü, planlı surətdə həyata keçirdikləri soyqırım siyasətləri dövrün ayrı-ayrı mərhələlərini təşkil etmişdir. 1813-1828-ci illər Rusiya ilə hazırkı fars-molla rejimi arasında gedən iki müharibənin sonunda imzalanmış Gülüstan (12 oktyabr 1813-cü il) və Türkmənçay (10 fevral 1828-ci il) müqavilələri Azərbaycan xalqının tarixində faciəvi rol oynamış və Azərbaycanın parçalanmasına gətirib çıxarmışdır.

Azərbaycanın şimal Rusiyanın, cənubi isə hazırkı fars-molla rejiminin idarəçiliyinə keçmişdir. 1918-1920-ci illər birinci Dünya müharibəsindən sonra Rusiyada yaranmış vəziyyətdən istifadə edən ermənilər öz istəklərinə bolşevizm bayrağı altında nail olmağa cəhd etdilər. Bakı Sovetinin əksinqilabi elementlərlə mübarizə şüarı 1918-ci ilin əvvəllərindən başlayaraq bütün Bakı quberniyasında yaşayan azərbaycanlıların çıxarılması məqsədlərini güdən cinayətkar planın reallaşmasına hesablanmışdır. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında isə ermənilərin azərbaycanlılara qarşı törətdikləri qanlı hadisələr zirvə nöqtəsinə çatmışdır. Ermənilər tərəfindən onlarla məktəb, xəstəxana, məscidlər və digər tikililər dağıdılıb. Azərbaycanlıların soyqırımını xüsusi qəddarlıqla Bakı, Şamaxı, Quba, Qarabağ, Zəngəzur, Naxçıvan, Lənkəran və Azərbaycanın digər ərazilərində həyata keçirilir. Bu torpaqlarda kütləvi qaydada dinc əhali qırılmış,



kəndlər yandırılmış, milli mədəniyyət abidələri məhv edilmişdir. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında Bakı, Şamaxı, Quba, Muğan və Lənkərandə ermənilər 70 mindən çox azərbaycanlıyı qətlə yetirmiş, 10 minlərlə insanı öz torpaqlarından qovmuşlar.

## Ermənilər istifadə olunan toplum olublar

Tarixə nəzər salanda görürük ki, bəzən böyük dövlətlər müharibə ocaqlarının yaranmasında ermənilərdən istifadə ediblər. Ruslar əsrlər öncə bölgədə erməni dövlətinin qurulmasına səylər və yardımlar göstərmişlər. 19 may 1783-cü ildə Knyaz G.A. Potyomkin II Katerinaya yazdığı məktubda deyilir: "Fürsət tapan kimi Qarabağı ermənilərin idarəsinə vermək və beləcə Asiyada bir Kristian dövləti qurmaq lazımdır". Məhz "Asala", "Daşnaksütyun" kimi terrorçu təşkilatları da Türkiyə və Azərbaycana qarşı düşmən mövqedə olan dövlətlərin xeyir-duası ilə yaradılıb. 20-ci əsrin əvvəllərində azərbaycanlıların ermənilər tərəfindən kütləvi soyqırımına məruz qalması da rusların, fransızların, ingilislərin yardımı ilə həyata keçirilib. Tarixi sənədlər

subut edir ki, xarici hərbi siyasətə dəstək hesabına 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953-cü illərdə Cənubi Qafqazdakı tarixi ərazilərdə etnik təmizlənmə və soyqırım siyasətinə məruz qalan yüz minlərlə Azərbaycan türkləri erməni daşnakları tərəfindən kütləvi şəkildə qətlə yetirilmişdir.

Bir faktı da qeyd etmək lazımdır ki, 1918-ci il sentyabr ayının 20-si və 26-da Bakı bolşevikləri Ağcaqum çöllərində güllələnməyə aparılarkən yolda qəflətən Anastas Mikoyan və Stepan Şaumyan yoxa çıxmışdır. Sonradan məlum olur ki, Şaumyan heç də Qafqazda itpeiriyalar və ermənilərin Azərbaycan ərazisinə köçürülməsi güllələnməmiş, əksinə ingilis gəmiləri ilə İrana qaçmış, oradan isə Dehli şəhərinə getmişdir. Ömrünün sonuna qədər də Hindistanda yaşamışdır. Azərbaycanın ayrılmasız hissəsi olan Dağlıq Qarabağ ərazisində yaşayan azərbaycanlılara qarşı amansızcasına vəhşilik siyasəti yeridilməsi üçün Rusiya hökumətinin himayəsi və köməyi ilə ermənilər 1905-1907, 1918-1920-ci illərdə və eləcə də, sonrakı ayrı-ayrı illərdə kütləvi qətləmə siyasəti həyata keçirmişlər. Nəticədə, Azərbaycanın Zəngəzur, İrevan, Naxçıvan, Ordubad,

Şamaxı, Qazax və Qarabağ ərazilərində yüzlərlə kənd yandırılmış, 10 minlərlə insan öldürülmüş və şikəst olunaraq ev-eşiklərindən didərgin salınmışdır. 1918-1920-ci illərin 31 mart hadisələri ilə bağlı birmənalı mövqə ondan ibarətdir ki, ermənilər 10 minlərlə azərbaycanlıyı qətlə yetirmişdir. Hələ 1918-ci ilin martında Rusiya bolşeviklərinin lideri Vladimir Lenin bolşevik Stepan Şaumyanı Qafqaz fəvqəladə komissarı təyin edərək, Bakıya göndərmişdir. Məqsəd isə bolşeviklər vasitəsi ilə hakimiyyəti ələ keçirmək adı ilə ermənilərin əsas aparıcı qrupları olan daşnakları silahlandırmaq və onların vasitəsi ilə Azərbaycanda ermənilərin daha geniş ərazilərdə yerləşdirməsini təmin etməkdən ibarət olmuşdur.

Martin 31-də Bakı şəhərində azərbaycanlıların kütləvi qırğını olmuşdur. Stepan Şaumyanın sonradan yazılı sənədlərə verdiyi açıqlamalarında və etiraflarında qeyd edir ki, dinc azərbaycanlıların qətlə yeririlməsində Bakı Sovetinə 6 min silahlı əsgər və eyni zamanda, "Daşnaksütyun" partiyasının 5 min nəfərdən ibarət silahlı dəstəsi iştirak etmişdir. 3 gün davam edən qırğın zamanı erməni silahlıları bolşeviklərin

köməyi ilə Azərbaycan məhəllələrinə girərək uşaqdan-qocaya qədr hər bir insanı qətlə yerirmişdilər. Həmin dəhşətli günlərin şahidi olmuş Pumnir familiyanı bir alman jurnalisti 1925-ci ildə qələmə aldığı məqaləsində Bakıda törədilən insan qətləməsi ilə bağlı bunları qeyd etmişdir: "Ermənilər müsəlman məhəllələrinə girərək, hər kəsi öldürür, qılıncı parçalayırdılar. Bu qırğından bir neçə gün sonra bir çuxurdan yalnız 87 azərbaycanlının cəsədi çıxarılmışdır. Onların qulaqları, burunları kəsilmiş, qarınları yırtılmış və cinsiyyət orqanları doğranmışdır. Ermənilər uşaqlara acımadıqları kimi yaşlılara da rəhm etməmişdilər".

## 1918-ci ilin mart-aprel aylarında Şamaxıda təkcə 10 minə qədər dinc sakin qətlə yetirilmişdir

Ümumiyyətlə, 20-ci əsrin 1-ci yarısında Zaqafqaziyada baş vermiş 1905-1907 və 1918-1920 il qətləmələri zamanı, ümumilikdə, 2 milyondan yuxarı azərbaycanlı qətlə yetirilmiş və öz ev-eşiklərindən didərgin salınmışdır. 31 mart qırğınları zamanı Bakı şəhərinin təkcə indiki qalaqapısı ərazisində qulaqları, burunları kəsilmiş və qarınları yırtılmış 100-ə yaxın azərbaycanlı qadının meyiti tapılmışdır. Gənc qadınların diri-diri divara mıxlanması erməni vandalizminin ən vəhşi nümunəsi sayıla bilər. Qaçıb canını qurtarmağa çalışan əhalini gülləbaran etmək üçün isə ermənilər şəhərin müvafiq yerlərində əvvəlcədən plemyotlar yerləşdirmişdilər. Burada canlarını qurtarmağa çalışan dinc sakinlərə və vətəndaşlara, bir sözlə, azərbaycanlılara aman verilmədən gülləbaran edirdilər. İrevan quberniyası, Şərur, Dərələyəz, Qars və digər ərazilərdə azərbaycanlılara qarşı qırğınların törədilməsində fəal iştirakçılardan biri olmuş Ovanes Oqanesiyanın etirafları əsasında amerikalı jurnalist və yazıçı Ramistin Hartvil "İnsanlar belə imişlər" adlı kitab yazmışdır.

# Azərbaycanlıların soyqırımı bəşəri narahatçılıq yaradıb

## Əvvəli-Səh-5

Ovanes Oqanesiyan kitabın müəllifi ilə söhbəti zamanı ermənilərin Rusiyanın yardımı ilə öz məqsədlərinə çatdıqlarını qeyd edərək təkə Bakıda mart qırğınları zamanı 30 mindən çox azərbaycanlı qətlə yetirdiklərini bildirib. 1918-1920 illər soyqırımı zamanı daşnakların azərbaycanlılara qarşı soyqırımı yalnız Bakı şəhəri ilə kifayətləndirilməmişdir. Onlar sonrakı mərhələlərdə Şamaxı, Quba, Naxçıvan, İrəvan, Zəngəzur, Qarabağ və digər yaşayış yerlərində azərbaycanlılara qarşı kütləvi qırğınlar törətmişdilər. 1918-ci ilin mart-aprel aylarında Şamaxıda təkə 10 minə qədər dinc sakin qətlə yetirilmişdir. 1918-ci ildə Şamaxıda ermənilərin törətdiyi soyqırım zamam yanğından sonra tapılmış salamat qalan Quran səhifələri. Hazırda Azərbaycanın dini mərkəzi hesab olunan Şamaxı Cümə məscidinə insanları kütəvi şəkildə doldur



müraciət edərək, ümumilikdə, şəhərdə sabitliyin və sakitliyin yaradılmasını ondan xahiş etmiş və mümkün qədər konfliktlərin və mübahisələrin diplomatik yolla həllinə nail olunmasını ondan istəmişdir. Məktubun sonunu isə o, belə bitirmişdir: "Bütün dostlara xoş arzular və salamlarla". Amma sonrakı proseslərin inkişafı göstərdi ki, Leninin Şaumyana etdiyi bu müraciətə baxmayaraq, Bakıya daxil olarkən general Talişinski və Azərbaycan alayının üzvləri Bakı Soveti tərəfindən həbs olunur. Bu da şəhərdə yaşayan azərbaycanlılarla Bakı Soveti arasında qarşıdurmanın yaranmasına gətirib çıxarmışdır. Nəticədə, baş verən silahlı münaqişə nəticəsində, martın 30-dan aprelin 3-nə qədər davam edən münaqişə nəticəsində onlarla azərbaycanlı silahlı Bakı Sovetinin hərbi qüvvələri tərəfindən öldürülmüşdür. Bu da tariximizdə 1918-ci ilin mart soyqırımı günləri kimi qalmışdır. Burada diqqətçəkən məqam ondan ibarətdir



ondan Stalindən xahiş etmələrini diləmişdilər. Molotov məsələni SSRİ Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi İosif Stalinə çatdırır və ermənilərin köçürülməsinə razılıq alır. Ermənistan Kommunist Partiyasını Mərkəzi Komitəsinin birinci katibi Qriqori Arutyunov bundan istifadə edərək, xaricdəki erməniləri, Ermənistana köçmək həvəsini artırmaqla azərbaycanlıların Ermənistandan zorla çıxarılması barədə qərar verilməsinə müvəffəq olmuşdur. 1947-ci ilin



raraq dir-diri yandırmışdılar. Tarixi faktlara və sənədlərə istinadən o fikri də qeyd etmək olar ki, Cavanşir qəzasında 28 kəndi, Cəbrayıl qəzasında 17 kəndi tamamilə yandırılmış və minlərlə insan öldürülmüşdür. 1918-ci ilin aprel ayının 29-da Gümürü yaxınlığında əsasən qadınlardan, uşaqlardan və yaşlılardan ibarət 3 min nəfərlik azərbaycanlı köçü erməni pusqusuna düşərək, son nəfərədək öldürülmüşdür.

Erməni silahlı dəstələri Naxçıvan qəzasında 45, Zəngəzur qəzasında 115 Azərbaycan kəndi yandırılmış, 3257 kişi, 2276 qadın və 2196 uşaq öldürülmüşdür, 50 min azərbaycanlı qaçqın düşmüşdür. İrəvan quberniyasınının 199 kəndində yaşayan 135 min azərbaycanlı soyqırımı məruz qalmışdır, kəndlər isə yerlə yeksan olunmuşdur. Erməni silahlı dəstələri daha sonra Azərbaycanın dilbər güşəsi olan Qarabağa silahlı hücum etmiş, ümumilikdə, 34 min azərbaycanlı qətlə yetirilmiş, 27 min insan isə şikəst edilmişdir. 1920-ci ilin may ayında ermənilər Rusiyanın 9-cu Qızıl Ordunun iştirakı ilə Gəncədə

12 mindən çox azərbaycanlı qətlə yetirilmişlər. Sonrakı mərhələlərdə də, yeni Sovetlər İttifaqının yaradılmasından sonrada ermənilər Azərbaycana qarşı öz düşmənçilik və qətləam siyasətlərindən əl çəkməmiş "böyük Ermənistan" yaradılması iddialarını gerçəkləşdirmək üçün hər cür iyrenc və yaramaz vasitələrdən istifadə etməyə çalışmışlar. Tarixin sonrakı dövrlərində də ermənilər azərbaycanlılara qarşı soyqırımı siyasətini da» vəm etdirmişlər. Hətta onlar az sayda olan qüvvələrini xarici ölkələrdə yaşayan erməniləri Azərbaycan ərazilərinə yerləşdirməsinə nail olmaqla möhkəmləndirməyə çalışmışlar.

Xüsusilə də fars-molla rejiminin nəzarət etdiyi hazırkı torpaqlardan, Suriyadan, Fransadan Qarabağa yerləşdirilən ermənilər sonradan azərbaycanlılara qarşı çevrilən yarım vəhşi qüvvələr olmuşlar. 1943-cü ildə Tehrandan keçirilən konfrans zamanı Sovet-İran münasibətləri müzakirə edilərkən, ermənilər o zaman SSRİ xarici işlər naziri Molotovdan fars-molla rejiminin nəzarət etdiyi hazırkı torpaqlarda yaşayan ermənilərin SSRİ-yə köçürülməsi üçün

dekabır ayının 23-də SSR Nazirlər Soveti Ermənistan SSR-dən azərbaycanlıların Azərbaycan SSR-in Kür və Araz ovalığına köçürülməsi haqqında qərar çıxarır.

Stalin tərəfindən 1948-1953-cü illərdə həyata keçirilən azərbaycanlıların növbəti deportasiyası zamanı ermənilərin xüsusilə diqqət mərkəzində saxladığı məsələ iqtisadi, sosial və mədəni cəhətdən güclü, strateji və əhəmiyyətli Azərbaycanın yaşayış məntəqələrinin boşaldılması olmuşdur. Bu səbəbdən, ilk mərhələdə İrəvan şəhəri yaxınlığında yerləşən yaşayış məntəqələri azərbaycanlılardan təmizlənmişdir. Sonrakı mərhələdə isə rayon mərkəzləri ətraf kənd və qəsəbələrdə azərbaycanlılardan boşaldılmışdır. Deportasiyaya məruz qalan əhalinin bir hissəsi Ermənistanın dağ rayonlarında yaşadığı üçün Kür və Araz ovalığındakı iqlim şəraitinə dözümsüz olmuşdular. Nəticədə isə, bu ərazidə yerləşdirilən əhali çətin və ağır yaşayış şəraiti ucbatından həyatlarını itirmiş, şikəst olmuşlar. Burada diqqətçəkən məqam ondan ibarətdir ki, Ermənistandan köçürülən bir nəfər azərbaycanlının da Qarabağda

yerləşdirilməsinə imkan verilməmişdir.

## ABŞ tərəfindən Bakıya göndərilən general Harbord ermənilərin vəhşiliyinin əyani şahidi olmuşdur

Bir faktı da nəzərə çatdırmaq lazımdır ki, Stepan Şaumyan Bakı Sovetinin rəhbəri olarkən Böyük Britaniya tərəfindən milyon qızıl rubl məbləğində ilkin olaraq yardım almışdır. Bu yardımın əsas məqsədi ermənilərin silahlandırılması və azərbaycanlılara qarşı soyqırımı siyasətinin daha geniş şəkildə həyata keçirilməsinə hesablanmışdır. 9 mart 1918-ci ildə H.Z.Tağıyevin oğlu Məhəmməd Tağıyevin dəfn mərasimində iştirak etmək üçün general Talişinskiyə başçılığı etdiyi Azərbaycan alayı Bakıya gəlmişdir. M.Tağıyev Lənkeran şəhərində ermənilərin qurduqları pusqu nəticəsində qətlə yetirilmişdir. Onun dəfn mərasimi 1918-ci ilin 27 mart gününə təyin olunmuşdur.

General Talişinski Bakıya gəlməmişdən bir necə gün əvvəl Lenin Stepan Şaumyana məktubla

ki, tarixə azərbaycanlıların mart soyqırımı kimi düşən mart qırğınlarından bir qədər sonra ermənilər hər vəchlə dünyaya car çəkərək azərbaycanlılara qarşı soyqırımı siyasəti həyata keçirməklərini çatdırmağa çalışmışdılar.

Hətta 1919-cu ilin yayında ABŞ tərəfindən Bakıya göndərilən general Harbord ermənilərin vəhşiliyinin əyani şahidi olmuşdur. O zamankı erməni yepiskopu Baqrad ermənilərin mart hadisələrində iştirak etmədiyini diplomatın nəzərinə çatdırmağa çalışmışdır. Baqrad Bakıda baş verən qırğınlar zamanı öldürülənlərdən 1000 nəfər erməni və rus, 7000-nin isə müsəlman olduğunu iddia edib. Amma təbii ki, təcrübəli diplomat yepiskopun yalanlarına inanmamışdır. Ölkəsinə qayıtdıqdan sonra general Harbord erməni terrorçuların on minlərlə azərbaycanlı qətlə yetirib, minlərlə insanı ev eşiyindən didərgin salmasına dair müvafiq sənəd hazırlayaraq yuxarı rəhbərliyinə təqdim etmişdir. Hazır da general Harbordun hazırladığı həmin sənədlər ABŞ-in dövlət arxivlərində saxlanılır.

İLHAM ƏLİYEV

**Televiziya həyatımızın güzgüsüdür. Tamaşaçılar neçə illərdir ki, efir məkanında ciddi şəkildə nəzərə çarpan çatışmazlıqlardan, teleradiolardakı neqativ halların milli-mənəvi dəyərlərimizə mənfi təsirdən narahatlıq hissi keçirirlər. Düzdür, bu barədə ara-sıra da olsa, bəzi mətbuat orqanlarında ziyalı sözlünə, rəyinə rast gəlinirdi. Amma etiraf edək ki, bu, məsələnin həllinə o qədər də müsbət təsir göstərmir. Bəs, efir məkanı niyə korlanır? Efir mədəniyyəti necə olmalıdır? SİA mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb.**

Cəmiyyət hər zaman müxbirləri, aparıcıları söz sərrafı kimi qəbul edib. Çünki onların "çörəyi sözdən çıxır". Bir dərsi paltarı tikərkən yaxşı parçadan istifadə etməyə, işlədiyi alətləri saz vəziyyətdə



saxlamağa, biçib-tikərkən səhv etməməyə səy göstərsə, aparıcılar da sözlə bu qədər ehtiyatlı olmalıdır. Əlbəttə, səliss, nümunəvi nitqə sahib olan aparıcılarımız var. Amma aparılan monitorinqlər göstərir ki, zəif söz ehtiyatına sahib, etik normaları pozan, orfoepik qaydaları bilməyən, jarqon və parazit ifadələri efirə gətirənlər də az deyil. Hər kəs bacardığı işlə məşğul olanda, daha çox uğur qazanır. Dili bilmək və onu danışmaq prosesinə çevirmək aparıcının yeganə silahıdır. Əgər bu silahla davranmağı bacarmırsa, onun uğurlu olması mümkün deyil.

### Söz azadlığı, yoxsa mədəniyyətsizlik?

Bir çox hallarda söz azadlığı, fikir plüralizmi yanlış anlaşılır. Xüsusilə televiziyalarda söz azadlığı, fikir plüralizmi ilə bir araya

sığmayan anormallıqlara tez-tez rast gəlmək olur. Əksər proqramlar isə baxılmalı vəziyyətdə deyil. Çünki efirə dəvət olunan qonaqlar tamamilə efir mədəniyyətindən uzaq adamlar olurlar. Mövzu ilə bağlı müstəqil fikir yürüdə bilmirlər. Efir etikasına uyğun olmayan nalayiq ifadələr işlədirlər. Veriliş erəfəsində işlətdikləri sözlərə fikir vermirlər. Xüsusilə də belə hallar canlı yayımlar zamanı baş verir. Telekanallar isə bildirirlər ki, canlı efirdə belə halların qarşısını almaq müşkül məsələdir. Halbuki televiziya qonağı tamaşaçı qarşısına çıxarmamışdan öncə onun hansı mədəniyyət sahibinə malik olduğunu bilməlidir. Çox təəssüf ki, veriliş efirə getsin deyə hər yoldan ötni qonaq qismində verilişlərə dəvət edirlər. Bu isə ilk növbədə, tamaşaçılara qarşı hörmətsizlikdir.

Hər kəs bilməlidir ki, efirdə nalayiq ifadələrdən istifadə etmək, vulqar sözlər söyləmək yasaqdır. Tamaşaçı qarşısına çıxan hər kəs nümunəvi olmalıdır ki, seyirçilər də onlardan örnək götürsün. Ona görə də ilk növbədə telekanallar efirə kimi çıxardığını bilməlidir, xalqa qarşı sayğısızlığa yol verməməlidirlər. Verilişdə iştirak edən hər bir qonaq yüksək efir mədəniyyətinə malik olmalı və bütün etik normalara əməl etməlidir. Nəzərə alsaq ki, şou xarakterli proqramlara daha çox gənc nəsil baxır, o zaman efir mədəniyyətinə uyğun olmayan kəlmələrin səslənməsi həmin gənclərin tərbiyəsinə hansı formada təsir edə bilər?

Bütün Azərbaycan tamaşaçısı televiziya dünyamızdan narazıdır. Azərbaycan tamaşaçısının ən populyar sözü "biz Azərbaycan televiziya-sına son 2-3 ildə baxmırıq" cümləsidir. Kimi dindirirsən, bunu deyir

Bakı Dövlət Universitetinin Jurnalistika fakültəsinin dekani Vüqar Zifəroğlu: "Ümumiyyətlə, aparıcılarla bağlı televiziya jurnalistikasında konkret standartlar var. Bu standartlar ilk növbədə onu tələb edir ki, aparıcılar təqdim etdikləri verilişin təbiətinə, formatına, mövzusunə hakim olsun. Bu çox önəmli məqamdır. Çünki verilişi baxımlı edən yalnız qonaqlar deyil, eyni zamanda aparıcısıdır. Ona görə də bu, önəmli şərt kimi götürülür.

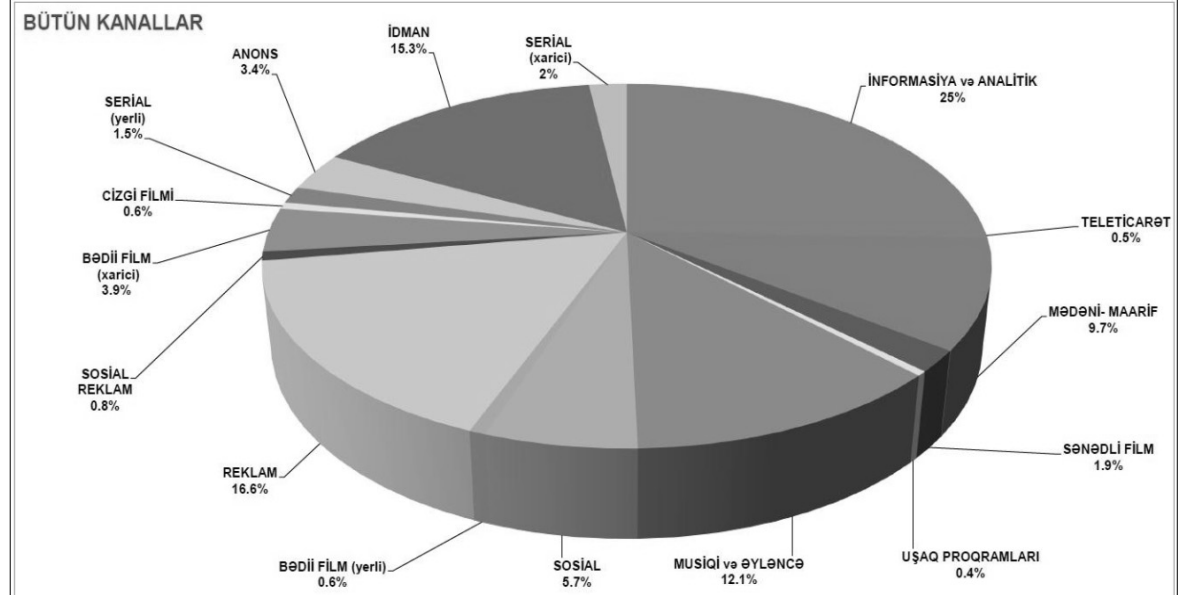
Təəssüf ki, Azərbaycanda bu bir qədər səhv başa düşülür. Hətta şou proqramlarında ifrat dərəcədə müəyyən məqamların nəzərə alınmadığının şahidi oluruq. Eyni zamanda, verilişin təbiətinə uyğun olmayan məqamların yaşandığını görürük. Bu səbəbdən də haqlı narazılıqlar baş verir.

İstənilən halda bunun efir

# Qüsurlu reyting, yoxsa ictimai maraqlar?

2023-cü ilin noyabr ayı ərzində ümumölkə yerüstü televiziya yayımcılarının efirində yayımlanmış proqramların məzmununa görə bölgüsü (səhər 07.00-dan gecə 01.00 aralığında yayımlanan proqramlar üzrə, faizlə)

Informasiya və analitik proqramlar	Teleticarət xarakterli proqramlar	Mədəni-maarif janrında proqramlar	Sənədli filmlər	Uşaq proqramları	Musiqi və əyləncə janrında proqramlar	Sosial yönümlü proqramlar	Bədii filmlər (yerli istehsal)	Reklam və sponsor təqdimatları	Sosial reklamlar	Bədii filmlər (xarici istehsal)	Cizgi filmləri	Seriallar (yerli istehsal)	Anons və elanlar	İdman proqramları	Seriallar (xarici istehsal)
25,00	0,50	9,70	1,90	0,40	12,10	5,70	0,60	16,60	0,80	3,90	0,60	1,50	3,40	15,30	2,00



mədəniyyəti və etikası ilə bağlılığı var. Nəzərə almaq lazımdır ki, televiziya hər zaman auditoriyası hər zaman geniş olan bir kütləvi informasiya vasitəsidir. Müxtəlif yaş kateqoriyasına aid olan insanlar onu izləyir, evimizə kimi daxil olur. Bu mənada efir mədəniyyəti onu tələb edir ki, bütün bu incəliklər nəzərə alınmalıdır".

### Televiziya ən çox nə proqramları hazırlayır?

Azərbaycanda ümumölkə yerüstü televiziya yayımında olan kanalların 2023-cü ilin noyabr ayında informasiya və analitik proqramların özəl çəkisi ən çox olmaqla ümumi payın 25 faizini təşkil edib. Bu barədə Audiovizual Şuranın təqdim etdiyi televiziya proqramlarının janrlar üzrə bölgüsü və hər bir kanal üzrə ayrı-ayrılıqda statistikasında qeyd olunub.

Statistikaya əsasən, reklam və sponsor proqramları 16,6 %, idman 15,3 %, musiqi və əyləncə janrında olan proqramlar 12,1 %, mədəni-maarif janrında olan proqramlar 9,7 %, sosial yönümlü proqramlar 5,7 %, bədii filmlər 3,9 %, anons və elanlar 3,4 %, seriallar (xarici istehsal olmaqla) 2 %, sosial reklamlar 0,8 %, çizgi filmləri və bədii filmlər (yerli istehsal) 0,6 %, teleticarət xarakterli proqramlar 0,5 %, uşaq proqramları 0,4 % təşkil edib.

### Problemi necə aradan qaldırmaq?

İnsanlar nəyinsə fərqiçində olanda mütləq çıxış yolu axtarırlar. Son dövrlərdə nəinki aparıcılar, tamamilə fərqli sahələrdə illərdir çalışan, karyerasında ciddi uğurlar əldə edən insanlar da diksiya təlimlərinə qatılır. Bir insan nə qədər bilik və bacarıq sahibi olsa da, bildiyini düzgün ifadə etməyi bacarmasa, kölgədə qalacaq. Arasıra ali məktəblərdə seminarlara

dəvət olunuram. 1 saatlıq seminar bəzən tələbələrin öz istəyi ilə 3 saata yekunlaşır. Əsas məsələ sevdirməyi bacarmaqdır. Məsəl üçün, saatlarla nəzəriyyə oxumaqdansa, ağız tənbelliyini necə aradan qaldırmağa aid bir-iki məşqi elə yerində göstərmək daha faydalıdır. Yaxud ömrü boyu nəfəs alanda sinəsi qabaran insanlar o seminarda əslində, diafraqmadan nəfəs almanın faydalarını öyrənir və elə oradaca məşqə başlayır. Təklif gəlinə, diksiya dərslərini öyrədən mərkəzlərə maddi sıxıntı ucubandan çox adam qatıla bilər. Yaxşı oldu ki, pulsuz təlim mərkəzi yaradıldı. O zaman hər kəs, xüsusilə də aparıcılarımız ora qatıla bilərlər.

Bəs belə proqramlara baxan uşaqlar sabah hansı tərbiyə sahibi ola bilər? Ona görə də zaman-zaman uşaq televiziya proqramlarının yaradılması məsələsi ortalığa atılır. Belə bir kanalın açılmasının vacibliyi tez-tez vurğulanır. Çünki uşaqlarla bağlı çizgi filmlərinin, verilişlərin sayı həddən artıq azdır. Bu baxımdan da belə bir kanalın açılması zəruri hesab olunur. Telekanallarımız illər boyu əldə etdikləri nailiyyətləri zaman-

zaman əldən verirlər. Bu baxımdan da kanallarımız tamaşaçı auditoriyasını itirib.

### Qardaşımızdan öyrənəcəyimiz hələ çox şey var...

Hazırda Türkiyənin televiziya sektoru dünyada aparıcı ölkələr arasındadır. Televiziya Türkiyədə ən əsas kommunikasiya vasitəsidir. Ölkə ərazisində yerüstü, peyk, kabel, internet televiziya fəaliyyəti göstərir. Türkiyənin televiziyaçıları bizim televiziyalardan xeyli dərəcədə üstündür. İstər kamermanlar, istər prodüserlər, istər reportyorlar, istər moderatorlar səviyyəsində bu fərq özünü göstərir. Bizim Türkiyə televiziyaçılarından öyrənməli olduğumuz çox şey var.

Bizim televiziyaçıları Türkiyə televiziyaçılarından başqa şeylər də öyrənməli. Bura sənədli filmlər, jurnalist araşdırmaları, canlı yayım, telexəbər biçimləri, prodüser işi və s. daxildir. Televiziyaçılarımız Türkiyə televiziyaçılarının təcrübəsindən yarılanaraq öyrənməli. prodüser komandanı necə seçir, maliyyəni necə tapır, auditoriya ilə işi necə qurur, peşəkarlığa necə nail olur və s.

Ləman Sərraf





**Hədəflər düzgün müəyyən edildiyindən qarşıya qoyulan məqsədlər öz həllini tapır. Müasir Azərbaycanda nəhəng enerji layihələri, ölkənin hər yerində abadlaşma, müasirləşmə, ölkənin dünyada tanınması və milli maraqlara xidmət edən çoxsaylı tədbirlər keçirilir. Ölkəmizdə aparılan müstəqil dövlət quruculuğu prosesində iqtisadi islahatların və inkişafın Azərbaycan modelinin yaranması da əbəs deyildi. Həyata keçirilən çətin və balanslaşdırılmış xarici siyasət nəticəsində, Azərbaycan regionun ən güclü və nüfuzlu dövlətinə çevrilib.**

Müasir yaşayışlar və milli iqtisadi prioritetlər əsasında mükəmməl islahatlar konsepsiyasının reallaşdırılması nəticəsində Azərbaycan son illərdə yüksək inkişaf templərinə görə dünyanın lider dövlətləri sırasındadır. Azərbaycanın gücü 30 ilə yaxın müddətdə Ermənistanın işğalı altında olan torpaqlarımızı cəmi 44 gün ərzində işğaldan azad edilməsi ilə nəticələndi. Azərbaycanın əldə etdiyi parlaq Zəfər eyni zamanda, yeni reallıqlar yaratdı. Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə müxtəlif sahələri əhatə edən sistemli, genişmiqyaslı və kompleks islahatlar reallaşdırılıb. Eyni zamanda, Azərbaycanın gələcək inkişafı üçün yeni hədəflər və strateji prioritetlər müəyyənləşdirilib, Azərbaycanın yaratdığı yeni reallıqlar həm ölkəmiz, həm də bütövlükdə region üçün yeni perspektivlər vəd edir, yeni çağırışlar yaradır.

### **BÖYÜK QƏLƏBƏ - YARADILMIŞ YENİ REALLIQLAR**

Azərbaycan Prezidenti, Ali Baş Komandan İlham Əliyevin rəhbərliyi altında müzəffər ordumuzun düşmən tapdağı altında qalan torpaqlarımızı azad etməsi nəticəsində Ermənistanın 30 ilə yaxın davam edən işğalçılıq siyasətinə son qoyuldu. 44 gün davam edən Vətən müharibəsində Azərbaycan Ordusu işğal altında olan ərazilərimizi düşməndən azad etdi və tarixi ədalət bərpa olundu. Azərbaycan ordusunun əzmi, qətiyyəti, peşəkərligi, vətənpərvərliyi təcavüzkar erməniləri torpaqlarımızdan təmizlədi. Bütün Azərbaycan xalqı Ali Baş Komandanın ətrafında bir yumuruc olaraq birləşdi və xalq-iqtidar birliyi bu qələbənin qazanılmasında əsas amillərdir. Noyabrın 10-da Azərbaycan Prezidenti, Rusiya Prezidenti və Ermənistan baş nazirinin birgə imzaladığı bəyanatla, 10

noyabr 2020-ci il tarixində Qarabağ münaqişəsi zonasında atəşin və bütün hərbi əməliyyatların tam dayandırılması elan olundu. Həmin sənəd əsasında Kəlbəcər, Ağdam və Laçın rayonları Azərbaycana qaytarıldı. Ermənistan tərəfindən işğal altında saxlanmış bu ərazilərdə Azərbaycanın şəhərləri və digər yaşayış məntəqələri, o cümlədən infrastruktur obyektləri tamamilə dağıdılıb, milli-mədəni irsimiz məhv edilib, təbii sərvətlərimiz talan olunub. Böyük Qələbənin nəticəsində yaradılmış yeni reallıqlar Qarabağın bərpası və inkişafını nəzərdə tutan Böyük Qayıdış strategiyasının aktuallığını təmin edir.

### **"AZƏRBAYCAN XALQI HAQLI OLARAQ QÜRUR HISSI İLƏ YAŞAYIR"**

Azərbaycanın iqtisadi gücü işğaldan azad olunan ərazilərdə yeni həyatın başlanmasına imkan verir. Vətən müharibəsindən öten müddət ərzində işğaldan azad olunmuş ərazilərin minalardan və partlamamış hərbi sursatdan təmizlənməsi, müasir yaşayış, istehsal və xidmət infrastrukturunun qurulması istiqamətində kifayət qədər layihələr həyata keçirilib və bu davamlıdır. Məcburi köçkün adı altında 30 ilə yaxın yaşamış vətəndaşlarımız artıq bu adın ağır-acısı altında yaşamırlar. Hazırda işğaldan azad edilmiş ərazilərin bərpası, gələcək inkişafının təmin olunması, zəruri infrastrukturun yaradılması və əhalinin doğma torpaqlarına qayıdışı istiqamətində genişmiqyaslı tədbirlər həyata keçirilir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin çıxışları zamanı söylədiyi fikirlər, verdiyi mesajlar bu və ya digər ərazilərdə görülən və görülməli işləri ortaya qoyur. "Biz bu gün doğma Qarabağ torpağında,

doğma Zəngəzur torpağında dayanmışıq və burada əbədi yaşayacağıq. Azərbaycan xalqı haqlı olaraq qürur hissi ilə yaşayır", - deyərək dövlət başçısı bildirib. İşğaldan azad olunan ərazilərimiz kimi Füzuli rayonu da bu gün yeni inkişaf dövrünü yaşayır.

### **DAHA 138 NƏFƏR FÜZULİ SAKINI DOĞMA YURDUNA QOVUŞDU**

Füzuli şəhərinə keçmiş məcburi köçkünlərin qayıdışı davam edir. 35 ailə olmaqla, 138 nəfər Füzuli sakini doğma yurduna qovuşub. Bununla da Füzuli şəhərində 666 ailənin, 2517 nəfərin daimi məskunlaşması təmin edilib. Qarşıdakı günlərdə Füzuli şəhərinə ailələrin köçürülməsi davam edəcək. Köç karvanı respublikanın müxtəlif ərazilərində yataqxana, sanatoriya, pioner düşərgəsi, yarımçıq tikililər və inzibati binalarda müvəqqəti məskunlaşmış ailələrdən ibarət olub. Bununla da Füzuli şəhərində 666 ailənin, 2517 nəfərin məskunlaşması təmin edilib. "Bu gün həm Füzulidə, həm bütün başqa şəhər və kəndlərimizdə həyata keçirilən layihələr dünya miqyasında şəhərsalma prinsiplərinin yeni qaydalarını təsbit edir və bunu təkcə mənə yox, bir çox beynəlxalq ekspertlər qeyd edir. Xüsusilə, bildiyiniz kimi, Azərbaycanda iki dəfə Milli Şəhərsalma Forumu keçirilmişdir, Ağdamda və Zəngilanda və orada bizim bütün layihələrimiz təqdim edilmişdir. Beynəlxalq təşkilatlar bunu çox yüksək qiymətləndirirlər, çünki doğrudan da burada yaşayış üçün ən gözəl şərait yaradılıb, həm binaların daxili quruluşu, həm mənzillərin daxili dizaynı, həm mərtəbəlilik prinsipi, binaların bir-birindən aralı olması, məsafə, hər şey gözəlinib", - deyərək Prezident bildirib.

Bu və ya digər layihələr çox böyük perspektivə malikdir. Azərbaycan dövləti postpandemiya və postkonflikt dövründə keyfiyyətə yeni olan və 2022-2030-cu illəri əhatə edən strateji inkişaf mərhələsinə daxil olub. Uğurla həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatlar milli iqtisadiyyatın davamlı inkişafını, müasir sosial-iqtisadi infrastruktur quruculuğu proseslərinin sürətlənməsini, insan kapitalının davamlı inkişafını təmin edir. Bildiyimiz kimi, qarşıya qoyulmuş hədəflərin

# Füzulinin gələcək inkişafında yeni hədəflər

**Prezident İlham Əliyev: "2026-cı ilin sonunda 22 min insan Füzuli rayonunda yaşayacaq"**



reallaşdırılması məqsədilə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin məlum Sərəncamı ilə "Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" təsdiq edilib. Bu prioritetlərə söykənən dövlət başçısının Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Azərbaycan Respublikasının 2022 - 2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası"nda əks olunmuş "İşğaldan azad olunmuş ərazilərə Böyük Qayıdış" Milli Prioritetinin icrasının təmin edilməsi məqsədilə "Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərinə Böyük Qayıdışa dair I Dövlət Proqramı" təsdiq edildi.

### **QURUCULUQ MEYDANINDA GENİŞMIQYASLI LAHIYƏLƏR**

Qarşıya qoyulan Strateji prioritetlər sırasında "universallıq", "inteqrasiyalı yanaşma" və "heç kimin geridə qalmaması" kimi prinsiplərə əsaslanan Dayanıqlı İnkişaf Məqsədlərinə və onların müvafiq hədəflərinə uyğunlaşdırılması da yer alıb. İşğaldan azad edilmiş ərazilərin yenidən qurulması, bərpası, dayanıqlı inkişafının və əhalinin yüksək həyat səviyyəsinin təmin olunması üçün zəruri infrastrukturun yaradılması istiqamətində ardıcıl tədbirlər görülür. Məlumdur ki, Azərbaycan Zəfər qazandıqdan sonra işğaldan azad edilmiş ərazilərdə müxtəlif yaşayış məntəqələri arasında, eləcə də bu məntəqələri ölkənin digər şəhər və rayonları ilə birləşdirən nəqliyyat infrastrukturunu

formalaşdırılmağa başlandı. Əlbəttə ki, strateji əhəmiyyət kəsb edən məsələlərin çevik həllinə xidmət edən peşəkar idarəetmə sisteminin mövcudluğu işlərin sürətlə və səmərəli həyata keçirilməsində mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Herb meydanında sözünü deyən Azərbaycan bu gün quruculuq meydanında da imza atdığı layihələri ilə sözünü deyir. İşğaldan azad olunan ərazilərdə böyük abadlıq-quruculuq işləri davam etdirilir. "Böyük Qayıdış Proqramımızın birinci mərhələsinin sonunda - 2026-cı ilin sonunda 22 min insan Füzuli rayonunda yaşayacaq, bütövlükdə isə Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdə 140 min insan yaşayacaq. Yeni, bu, belə demək mümkündürsə, ən minimal göstəricidir. Mən əminəm ki, bundan daha böyük sayda insanlar məskunlaşacaq, çünki birincisi, bizim buna gücümüz çatır, iradəmiz var, Böyük Qayıdış Proqramı qəbul olunub, uğurla icra edilir, artıqlaması ilə icra edilir və əsas amil odur ki, bizim keçmiş köçkünlər səbirsizliklə o günləri gözləyirlər" - deyərək Prezident bildirib.

Bildiyimiz kimi, azad olunmuş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur yaşıl enerji zonası elan edilmişdir. Uğurla həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatlar milli iqtisadiyyatın davamlı inkişafını, müasir sosial-iqtisadi infrastruktur quruculuğu proseslərinin sürətlənməsini, insan kapitalının davamlı inkişafını təmin edir.

**Zümrüd BAYRAMOVA**



# Antimillli ünsürlərin erməni iş adamı ilə işbirliyi üzə çıxdı



**Belə bir ibrətamiz hadisə nəql olunur: Deməli abırlı və həyalı bir mömin insan hər gün evindən işinə gedib gələndə, bir andrabadi məxluq ona söz atır, yolundan saxlamaq üçün haqqında müxtəlif hədyanlar səsləndirir. Bu hal demək olar ki, hər gün təkrarlanır. Bu mənzərəni seyr edən küçənin tinində yerləşən mağaza sahibi, nəhayət mömin bəndənin qarşısını kəsib, niyə ona cavab vermədiyini soruşur. Mömin bəndə gülümsəyir və sakit səslə deyir: "Əgər hər nadan şəxsin ittihamlarına reaksiya verib, onunla sözləşsəm qısa yolumu uzaq edərəm" deyər bildirir.**

Doğurdan da hər hürən ite reaksiya verməyə dəyməz. Çünki, böyük amallar uğurunda apardığımız mücadiləməyə xələl gətirmiş olaraq. Getdiyimiz yol işıqlıdır və parlaqdır. Bu yolun qaranlıq küncündə dayanıb, sayıqlayanlar yalnız özlərinə pislik etmiş olacaqlar. Necə ki, güclü və qüdrətli Azərbaycanın maraqlarını zədələmək üçün hər cür daxili və xarici maraqlı ünsürlər qarayaxma kampaniyası aparsalar da uğursuzluğa düşər olurlar.

Fikir verin, hər gün Azərbaycana qarşı dağıdıcı müxalif ünsürlər və xaricdəki antimillli qüvvələr tərəfindən qarayaxma kampaniyası aparılır, əsassız ittihamlarla irəli sürülür. Şübhə yoxdur ki, Azərbaycana qarşı təşkil olunan kampaniyaların arxasında xarici agent statusundan geniş yararlanmaqla, xarici dəstək almaqla və ya xarici təsir altında olmaqla şübhəli bilinən şəxslərə qarşı tədbir görən ABŞ dayanır. Öz daxilində hər hansı xarici təsiri qadağa edən, buna görə vətəndaşlarını məsuliyyətə cəlb edən ABŞ digər ölkələrdə, o cümlədən də Azərbaycanda bu işləri böyük həvəslə həyata keçirir. Müxtəlif ölkələrdə bu əməllərə qarşı tədbir görüləndə isə, xarici mediada həmin ölkəyə qarşı çirkin kampaniyalar təşkil edilir. Tam şəkildə formalaşmış şəbəkə vasitəsi ilə Azərbaycandakı mövcud ictimai siyasi sabitliyin pozulmasına və beynəlxalq aləmdə ölkəmizin artan nüfuzuna xələl gətirilməsinə cəhdlər göstərilir. Məkrli şəbəkənin əsas iştirakçıları isə sapı özümüzə olan baltalardır. Hansı ki, Azərbaycan da doğublar, bu ölkənin çörəyini yeyib, suyunu içiblər.

**Sevinc Osmanqızı, Beydulla Manaf kimi ünsürlər isə ABŞ-ın qaranlıq dairələrinin sifarişlərinin icrasında qaloşluq edirlər**

Yaxşı həyat dalınca xaricə qaçan ünsürlər Azərbaycana qarşı üz döndüklük etdilər. Daha doğrusu Trol Sadıllı, Sevinc

Osmanqızı, Arif Məmmədov, Qənimət Zahid, Beydulla Manaf, Arif Yunus, Vidadi İsgəndərli və digər erməni lobbisindən qidalanan məxluqlar Azərbaycan xalqının dövlət maraqlarına qarşı hər cür böhtanları səsləndirirlər. Hətta müəyyən hallarda daha çox qrant əldə etmək üçün Azərbaycana qarşı sanksiyaların tətbiq olunması çağırışı ilə çıxış edirlər. Xüsusilə də, Sevinc Osmanqızı, Trol Sadıllı, Qənimət Zahid davamlı olaraq Azərbaycana qarşı sanksiyaların tətbiq olunması çağırışı ilə çıxış edir, ölkəmizi Avropa ilə "süni gerginlik yaratmaq"da ittiham edirlər. Demək olar ki, hamısı eyni cümlələri səsləndirirlər. Yeni sosial şəbəkələr üzərindən yayımlanan internet TV-lərin də bir-birinin ağızına tükürmüş kimi eyni tezisləri ifadə edirlər. Bu da onu təsdiq edir ki, bu bədbəxtlər girovdular və kimlərdənsə sərt tapşırıqlar alırlar. Qeyd etmək lazımdır ki, bir qədər əvvəl AXCP sədri Əli Kərimli də ABŞ dövlət departamentinə müraciət edərək Azərbaycana qarşı iqtisadi sanksiyaların tətbiq olunmasını xahiş etmişdi. İndi isə eyni çağırışla xaricdəki antimillli ünsürlər çıxış edirlər. Deməli tərəflər eyni tezisləri səsləndirirlər. Sual olunur, xaricdəki antimillli ünsürlərə bu tapşırıqları kim verir? Təbi ki, sualın müəyyən hissəsinə yuxarıda cavab verdik. Yeni ABŞ-dakı qaranlıq dairələrin sifarişləri əsasında antimillli məxluqlar qarayaxma kampaniyası təşkil edirlər. Nəzərə almaq lazımdır ki, Sevinc Osmanqızı və Beydulla Manaf ABŞ-da sülənilər. Yeni sözügedən məxluqlar birbaşa ABŞ xüsusi xidmət orqanlarının təsiri altındadırlar. Məhz Kritofer Smit kimi senatorların tapşırığı ilə erməni kökənlı Beydulla Manaf Azərbaycan haqqında əsas olmayan ittiham səsləndirir, ölkəmizi Avropa ittifaqı ilə münasibətləri zədələmək də və ABŞ-a qarşı qeyri-səmimi münasibət sərgiləmək də günahlandırır. Lakin bu məxluq anlamır ki, Azərbaycan dünya da o dövlətlərdəndir ki, beynəlxalq təşkilatlarla açıq və

səmərəli münasibətlərin qurulmasında maraqlıdır və bunu etibarlı tərəfdaşlığı ilə nümayiş etdirir.

O cümlədən də Azərbaycanın ABŞ-la yaxşı münasibətləri mövcuddur. Bu günlər ABŞ prezidenti Baydenin Novruz Bayramı münasibəti ilə Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevə göndərdiyi təbrik məktubunda iki ölkə arasında əlaqələrin inkişafından məmnunluğunu ifadə edən fikirlərə daha çox yer ayırması deyilənlərə əyani misal ola bilər. Sadəcə ABŞ-ın hakim zümərəsində ehtəsərlər var ki, birbaşa erməni lobbisinin imkanları və dəstəyi hesabına vəzifə kreslosunda yer alıblar. Kreslolarını da qoruyub saxlamaq üçün erməni lobbisinin tapşırıqlarını yerinə yetirirlər. Sevinc Osmanqızı, Beydulla Manaf kimi ünsürlər isə ABŞ-ın qaranlıq dairələrin sifarişlərinin icrasında qaloşluq edirlər.

**Trol Sadıllının erməni iş adamından 19 min 345 dollar aldığına dair fakt üzə çıxdı**

Avropadakı antimillli ünsürlərlə ABŞ-dakı qaragüruhçülər eyni mövqedən çıxış edirlər. Bu da şəbəkənin geniş sferanı əhatə etdiyinin göstəricisidir. Hər gün Avropadakı Trol Sadıllının, Arif Məmmədov və digərlərinin Sevinc Osmanqızının TV-sin də banlamaları təsadüfi deyil. Yeni ABŞ-dakı və Avropadakı antimillli ünsürlər eyni çətin altında birləşirlər. Gəlir və çıxarları, eləcə də ağılları da eynidir. Bəzən "kənara çıxıb, əlavə gəlir pis olmaz" deyib, Rusiyadakı erməni lobbisinə əl açılması halları da olur. Dilənçilik funksiyasının ideya müəllifi fərari "diplomat" Arif Məmmədov olsa da, ünsüyyət qurub, pulların bank hesabına kömülməsini xahiş edən isə Trol Sadıllı olub. Bu barədə etibarlı mənbəmiz ilginclik məlumatları açıqladı.

Bildirdi ki, 2024-cü martın 24-də Trol Sadıllı Rusiyadakı erməni iş adamı Aram Abramyanın köməkçi Suren Papitkinyanla telefon əlaqəsi saxlayıb və müəyyən məsələləri müzakirə etmək üçün şefi ilə danışmaq istədiyini söyləyib. A.Məmmədovun zəmanəti ilə Suren Papitkinyan Trol Sadıllının Aram Abramyanla telefonla danışmasını təşkil edib. Nə danışdıqları məlum olmasa da iki gün sonra Trol Sadıllının bank hesabına 19 min 345 dollar pul yatırılıb. Söz yox ki, Aram Abramyan kimi dəyərli məxluq boş yerə Trol Sadıllının maliyyə imkanının artırılmasına dəstək verməz. Daha doğrusu pul qarşılığında Trol Sadıllı və digər xaricdəki antimillli ünsürlər Azərbaycan kimi böyük və güclü dövlətin maraqlarına qara yaxma üçün cildən – cildə düşür, ittihamlar irəli sürürlər. Erməni puluna görə Avropada oturub, Azərbaycan istiqamətinə hüzmək utançvericidir.

**İLHAM ƏLİYEV**

# "Minalar, hələ də can alan bəla"

**Meksikanın geniş oxuyucu kütləsinə malik "El Universal" qəzetində**

**ölkənin aparıcı ali təhsil müəssisələrindən olan UNAM (Universidad Nacional Autónoma de México) Universitetinin professoru Talya İşcanın müəllifliyi ilə Azərbaycanda mövcud mina problemindən bəhs edən "Minalar, hələ də can alan bəla" (Minas terrestres: un flagelo que aún cobra vidas) başlıqlı geniş məqalə dərc olunub. Bu barədə AZƏRTAC-Azərbaycanın Meksikadakı səfirliyindən məlumat verilib.**

yüksək olması ilə yanaşı, Qarabağ bölgəsinin dağlıq relyefinin də prosesi daha da çətinləşdirdiyi bildirilib.



**Meksika mətbuatı Azərbaycanın minadan əziyyət çəkməsindən yazır**

Azərbaycan və onun reallıqları barədə bir çox məqalələrin müəllifi olan T.İşcan bu gün münasibətlərin təlatüm etdiyi dünyanın qaçqın böhranı, miqrasiya kimi müxtəlif təhlükəsizlik və humanitar məsələlərlə yanaşı mına məsələsi ilə də üzlaşdiyini, bu xüsusda beynəlxalq statistikaya nəzər saldıqda, xüsusilə Qafqazda minalarla çirklənmiş səviyyəsinin narahatçılığı olduğunu diqqət çəkib.

Məqaləsində ölkəmizin ərazilərinin erməni işğalından azad edilməsindən sonra bu problemin daha da aktuallaşdığını bildiren müəllif bu gün Azərbaycanın sözügedən torpaqlarının Ermənistan tərəfindən istər ikinci Qarabağ müharibəsindən öncə, istərsə də sonra basdırılmış çoxsaylı mına nəticəsində dünyanın minalarla ən çirklənmiş ərazilərindən olduğunu, ümumilikdə 1,5 milyondan çox mına və partlayıcı qurğunun qaldığını diqqətə çatdırıb.

Ermənistanın Azərbaycana təqdim etdiyi mına xəritələrinin yalnız 25 faizinin dəqiq olduğunu, BMT-nin hesablamalarına görə, ərazilərin minalardan təmizlənməsi prosesinə Azərbaycana 30 il və 25 milyard ABŞ dolları lazım olduğunu bildirib. Bu xüsusda, 30 il öncə ermənilər tərəfindən qovulan məcburi köçkünlərin bu gün həmin torpaqlara qayıtması nöqtəyi-nəzərindən minaların təmizlənməsi məsələsinin daha da aktuallaşdığını qeyd edib.

Məqalədə, həmçinin minatəmizləmə prosesinin Azərbaycan tərəfindən həyata keçirildiyi diqqətə çatdırılıb. Azərbaycan Prezidentinə istinadən bu sahə üzrə müstəqil şirkət və agentliklərin qiymətlərinin çox

Habelə, Vətən müharibəsindən bu günə kimi 400-ə yaxın azərbaycanlının mına qurbanına çevrildiyi oxucuların diqqətinə çatdırılıb.

Məqalədə müəllif Azərbaycanın Qarabağ bölgəsində məsələnin çoxözlü olması, təhlükəsizliyə və insan həyatına təhlükə olmasına baxmayaraq problemə beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən istər texnoloji, istərsə də maliyyə aspektindən kifayət qədər sərmayə qoyulmadığını narahatverici fakt olduğunu diqqət çəkib. Bu xüsusda, bu gün dünyanın bir çox ölkələrinin minalardan əziyyət çəkdiyini, BMT tərəfindən maarifləndirmə, minalardan təmizləmə və qurbanlara yardım kimi dəstək gördüyünü xatırladan müəllif Azərbaycanın bu problemə mübarizədə kifayət qədər hərtərəfli yardım almamasının təəccüblü olduğunu diqqətə çatdırıb.

Sonda müəllif mına təhlükəsinə məruz qalan ölkələrə münasibətdə siyasi dəstək, təcrübə mübadiləsi, iqtisadi və maliyyə dəstəyi kimi təsirli və nəticəyönlü tədbirlərin görülməsinin əhəmiyyətindən söz açaraq bu kimi tədbirlərin 30 illik münaqişədən sonra indi davamlı sülhə, eləcə də həmin regionun yenidən qurulmasına, canlanmasına və normal vəziyyətə qayıtmasına ümid verən Qarabağ kimi bölgələrdə xüsusilə vacib olduğunu vurğulayıb.

## Bakcell maraqlı paylaşım edib

Bakcell-in sosial media kanallarında paylaşdığı post maraqlıdır. Şirkətin paylaşımına əsasən, yaxın zamanda Bakcell-i çox böyük yeniliklər gözləyir. Paylaşımında hansı yeniliyin nəzərdə tutulduğunu haqda detallı açıqlama verilməyib.



Mediaya sızan məlumatlara görə Bakcell böyük miqyaslı dəyişiklik etməyin astanasındadır.

Baş tutacaq dəyişikliklər isə hər kəs üçün maraqlıdır. Paylaşımınla bağlı dəqiq detallar hələ ki, gizli saxlanılır. Nələrin baş tutacağını öyrənmək üçün görünür, bir qədər gözləməliyik.

# Vətəndaş həmrəyliyi və etnik-dini dözümlülük

*Zəfər qazanmış Azərbaycan dünyəvi, müasir, dünyaya açıq olan dövlət kimi böyük imicə, nüfuza sahibdir. Demokratik, hüquqi dövlətimiz milli-mənəvi dəyərlərimizin, adət-ənənələrimizin qorunub saxlanılmasına da öz töhfəsini verir. Sözsüz ki, bu qloballaşma şəraitində dünya dövlətləri tərəfindən maraqla qarşılır. Bütün dinlərə hörmətlə yanaşan Azərbaycanın islami dəyərlərə də olan münasibəti əməli fəaliyyətdə aydın görünür. Müxtəlif dinlərin məbədlərinə qayğı və diqqət, o cümlədən, dini ocaqlarımıza, məscidlərimizə olan münasibət Azərbaycanda din-dövlət münasibətlərinin, vətəndaş həmrəyliyinin yüksək səviyyəsini nümayiş etdirir.*

Müasir dövrümüzdə ölkəmizdə mövcud ictimai-siyasi sabitlik, vətəndaş həmrəyliyi və etnik-dini dözümlülük mühiti mütərəqqi tarixi ənənələrdən bəhrələnən dövlət siyasətinin məntiqi nəticəsidir. Ulu Öndər Heydər Əliyevin siyasi irsini və əsasını qoyduğu ənənələri inamla davam etdirən Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev yürütdüyü siyasət dini konfessiyaların dinc yanaşı yaşamasını, qarşılıqlı əlaqəsini, müstəqil Azərbaycanın bütövlüyü, inkişafı və firavanlığı uğrunda birgə səy göstərmələrini təşviq edir. Ölkə başçısının həyata keçirdiyi siyasət nəticəsində Azərbaycan ekstremizm, radikalizm, terrorizmə qarşı mübarizənin önündə gedən dövlətlərdən biridir və islam dünyasının inkişafına öz töhfəsini verir. İnkişaf dövrünü yaşayan Azərbaycan mövcud olan tolerantlıq və dözümlülük ənənələri ilə zəngin olan dövlətə çevrilib. Ölkədə formalaşan tolerantlıq və dözümlülük Azərbaycan cəmiyyətini səciyyələndirən ənənəyə çevrildiyindən, bu gün ölkəmiz dini tolerantlığın ünvanı olaraq da dünyada tanınır. Müxtəlif dini mənsubiyyətə malik insanların cəmiyyətimizin ayrılmaz tərkib hissəsi olaraq dövlətin diqqət, qayğı və himayəsini eyni dərəcədə üzərlərində hiss etməsi də Azərbaycanda tolerantlıq mühitinin əsas göstəricisidir. Bütün bunlar Ümummilli Lider Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi və Onun siyasi kursunun layiqli davamçısı Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilən siyasət sayəsində reallaşır.

## İSLAM SÜLHPƏRVƏRLİK, DÖZÜMLÜLÜK, BƏRABƏRLİK, QARDAŞLIQ DİNİDİR

Müstəqil dövlətimizdə Azərbaycan xalqının milli və dini mərasimləri, bayramları hər il dövlət səviyyəsində qeyd olunur. İslamda ilin ayları arasında ən şəfaqətli və ən müqəddəs ay hesab edilən Ramazan ayı insanları gözəl niyyətlər və xeyirxah əməllər naminə birliyə çağırır ki, Azərbaycan xalqı da bu ay ərzində əmin-amanlıq, qardaşlıq kimi dəyərləri nümayiş etdirmiş olur. Oruc tutmaqla insanlar iradə qüvvələrini, dözümlüylünü, təmiz olduqlarını da göstərə bilərlər. Müsəlmanlar bu ayda Allah və din qarşısında borc və vəzifələrini

ləyaqətlə yerinə yetirmək fursəti qazanırlar.

İslam və onun mahiyyətindən irəli gələn sülhpərvərlik, dözümlülük, bərabərlik, qardaşlıq və bu kimi dəyərlər Azərbaycanda tolerantlıq mühitinin, cəmiyyətdə vəhdət və harmoniyanın yaranmasında, multikulturalizm və humanizm ideyalarının bərqərar olmasında müstəsna rol oynayıb.

Azərbaycanda dövlətin dəstəyi ilə sinaqoqlar, məscidlər, kilsələr tikilib, bərpa olunub və bu, davam etməkdədir. Bu gün Azərbaycanda bütün dinlərin nümayəndələri mehribanlıq şəraitində yaşayır və hüquqları tam təmin edilir, müqəddəs hesab olunan milli-dini bayramların keçirilməsinə yüksək şərait yaradılıb.

Dünyanın qarışıq dövründə bir məkanda yəhudilik, xristianlıq və islamın, eləcə də müxtəlif inancların qarşılıqlı hörmət şəraitində



Azərbaycanda yaşaması ölkəmizə marağı daha da artırır. Tolerantlıq və multikulturalizm məkanı olan Azərbaycan həm ölkədə, həm də bütün dünyada tolerantlıq və mədəniyyətlərarası dialoq yaratmağı davam etdirməyi qarşıya məqsəd qoyub. Tolerantlıq mühiti dövlət-din konsepsiyasına olaraq uyğun daha da möhkəmlənib, bu sahədə dövlət siyasətinin prioritet istiqamətlərindən birinə çevrilib. Azərbaycan əhalisinin tərkibi həm etnik, həm dini, həm də məzhəb baxımından zəngindir. Xalqımızın milli özəlliyi, səmavi dinlərin tarixən ərazimizdə yayılması, VII əsrdən torpaqlarımızda bərqərar olmuş İslam dininin təlqin etdiyi ideallar Azərbaycanda müxtəlif dini və milli mənsubiyyətə mənsub insanların birgəyaşayışı sahəsindəki uğurlarını artırır məqamlardandır. Bu məkanda bütün tarixi

dini abidələr dövlət tərəfindən qorunur, eyni zamanda, dövlət vəsaiti hesabına bərpası təmin edilir. Tariximiz, xalqımız üçün çox böyük əhəmiyyət daşıyan Bibiheybət, Təzəpir, Əjdərbəy, Şamaxı Cümə məscidləri və digər məscidlər yenidən qurulmuş və əsaslı təmir edilmişdir. Bakıdakı Heydər Məscidi, Gəncədə "İmamzadə" kompleksi kimi binalar da Azərbaycan milli memarlığının və incəsənətinin nailiyyətlərinin parlaq nümunələri olmaqla



yanaşı, insanların ibadət və dua etmələrinə imkan yaradır. Təbii ki, müsəlman məbədləri ilə yanaşı, pravoslav, katolik, alban kilsələrinin, sinaqoqların tikintisi, təmiri də həyata keçirilib ki, bu da Azərbaycanda dini tolerantlığın nümunəsidir. Bu, Azərbaycanda dövlət-din münasibətlərinin, dinlərarası dialoq, tolerantlıq nümunəsi

ayrıdır və bütün dini etiqadlar qanun qarşısında bərabərdir.

Azərbaycanda yaşayan qədim yəhudi, xristian, udin və digər milli azlıqların yaşayış məskənləri olan Krasnaya Sloboda, Nic və İvanovka kəndləri dövlətin daim diqqət və qayğısı ilə əhatə olunub.

Qeyd edək ki, Azərbaycanda təkcə yəhudilərin 7 sinaqoqu, 2 orta məktəbi, 1 kolleci, 3 uşaq bağçası və Yəhudi Evi fəaliyyət göstərir. Qubada həmçinin dünya yəhudilərinin ən böyük icmalarından birinin yaşadığı məşhur Qırmızı Qəsəbə yerləşir. Qeyd edək ki, ümumiyyətlə, Quba çoxmillətli rayondur, burada 20-dən artıq azsayılı xalq yaşayır. Onların 79 faizini azərbaycanlılar, 9 faizini tatarlar, 6 faizini ləzgilər, 1,8 faizini yəhudilər, 1,4 faizini türklər, 1,4 faizini xıralıqlılar və 1,2 faizini digər xalqların nümayəndələri təşkil edir. Qubadakı Qırmızı Qəsəbədə çayın bir sahilində sinaqoqlar, o biri sahilində məscidlər fəaliyyət göstərir. Bu fakt Azərbaycanda multikulturalizm və tolerantlıq ənənələrinin mövcudluğunun sübutudur. İnkər olunmaz faktdır bu gün Azərbaycanın ictimai-siyasi həyatında xristian, yəhudi etiqadlı vətəndaşlar yaxından iştirak edir, töhfələrini verirlər.

Rus Pravoslav Kilsəsinin Bakı və Azərbaycan Yeparxiyası, Azərbaycan Yəhudiləri dini icması, Avropa Yəhudilərinin Bakı dini icması, Bakı şəhəri Dağ Yəhudiləri dini icması, Bakı Krişna Şuru dini icması, "Yeni həyat" Xristian İncil dini icması, Gürcü Yəhudilərinin Bakı dini icması, Xilaskar Yevangelik Lüteranların Bakı dini icması və s. onlarla belə qurumlar hər bir millətə ruslara, molokanlara, yəhudilərə, tatarlara, saxurların, udi-lərin sərbəst yaşama və dinc həyat tərzini sürməsi üçün geniş imkanların yaradıldığından xəbər verir. Ölkənin ictimai-siyasi, mədəni həyatında iştirak üçün tam bərabər hüquqa malikdirlər.

**DİNLƏRARASI VƏ ÇOXMƏDƏNİYYƏTLİ HARMONİYANIN İNKİŞAFINA TƏKAN**

Belə bir ənənəyə sahib olan Azərbaycan təəssüf ki, erməni vandallarının təcavüzünə məruz qalıb. Mənbələrdə göstərilir ki, təkcə XIX əsrin əvvəllərində İrəvanda 8 karvansara mövcud olmuşdur. Culfa, Gürcü, Zərrabi xan (Sərrafxana), Tahir, Sulu, Susuz, Avşar, Hacı Əli karvansaralarında üst-üstə 851 köşk mövcud olmuşdur. İrəvanda Şərq memarlıq üslubunda 8 hamam – Şəhər, Zal xan, Şeyxülislam, Mehdi bəy, Hacı Bəyim, Təpəbaşı, Hacı Əli, Hacı Fətəli, Kərim bəy hamamları mövcud idi. Göy məscidində İrəvan şəhərinin tarix muzeyi yerləşdirilmiş, Zal xan məscidi rəssamların sərgi salonuna çevrilmişdi. Erməni vandalları İrəvan qalasını və onun içərisində yerləşən bütün tarixi-memarlıq abidələrini tədricən yer üzündən silmişdilər. Qarabağda və Qərbi Azərbaycanda tarix və mədəniyyət abidələrinin dağıdılması, ermənilərin özbaşınalığı "Silahlı münaqişə baş verdikdə mədəni dəyərlərin qorunması haqqında" 1954-cü il Haaqa Konvensiyasına, "Arxeoloji irsin mühafizəsi haqqında" 1992-ci il Avropa Konvensiyasına, Ümumdünya mədəni və təbii irsin mühafizəsi haqqında" UNESCO-nun 1972-ci il konvensiyasına ziddir.

Prezident İlham Əliyev çıxışlarında dəfələrlə ermənilərin vandallıq əməllərini ifşa etmişdir. "İşğal dövründə Ermənistan Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərində şəhər və kəndləri, bütün mədəni və dini abidələri qəsdən dağıdıb. Hətta qəbiristanlıqlar yerlə-yeksan edilib", - deyərək bildirib ki, Ermənistanın məqsədi əsrlər boyu həmin ərazilərdə yaşamış azərbaycanlıların izini silmək olub. Bu gün işğaldan azad olunan ərazilərimizdə tarixi-dini abidələrimiz təmir və bərpa olunur.

Sülhə nail olmaq imkanlarına maneə törədən qeyri-sabit dövlətlər Azərbaycandakı əmin-amanlıqdan, tolerantlıq ənənələrini görürlər. Azərbaycan istər ölkə səviyyəsində, istərsə də beynəlxalq səviyyədə dinlərarası və çoxmədəniyyətli harmoniyanın inkişafına təkan verir və bu nailiyyətin davamlı olması üçün tədbirlər həyata keçirir. Sülh içində yaşayan plüralist və demokratik cəmiyyətlər qurmaq üçün dağıdıcı cərəyanlara qarşı birlikdə mübarizə aparmağın vacibliyi əsas məsələ kimi bu və ya digər məsələlər müzakirə olunur.

Dünya ictimaiyyəti Azərbaycanın nümunəvi tolerantlıq, multikulturalizm modelini, dinlərarası dialoq mədəniyyətini qəbul edir və öyrənir. Təbii ki, hər hansı bir cəmiyyətdə sosial tolerantlığın bərqərar olmasında və multikultural dəyərlərin tərəqqisində siyasi hakimiyyətin iradəsi əvəzsizdir.

Zümrüd BAYRAMOVA

**İrəvanda 5 apreli səbirsizliklə gözləyirlər. Bu başa düşüləndir, çünki görünən odur ki, gözlənilən nəhayət ki, baş verdi- Ermənistan öz suverenliyini yenidən satmağa, Rusiyanın qanadı altından, Qərbin təhlükəsizlik çətiri altına uçmağa nail oldu. Xatırladaq ki, aprelin 5-də Brüsseldə Avropa İttifaqı, ABŞ və Ermənistan rəsmilərinin görüşü nəzərdə tutulub.**

## Ekspertlərin şərh

Bakıda Qərbin ikiüzlü addımı adekvat qiymətləndirilib - Azərbaycan Xarici İşlər Nazirliyinin fikrincə, Aİ, Ermənistan və ABŞ-in birgə kon-

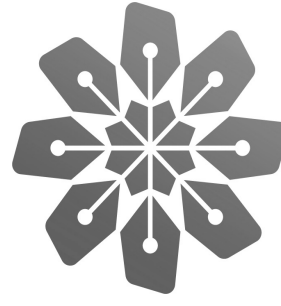
yacı yoxdur. Biz partnyor olmağa hazırıq, amma qoy onlar başqa yerdə vassal və forpost axtarsınlar", - politoloq qeyd edib. Musabəyovun qeyd etdiyi kimi,



ABŞ Azərbaycanla münafiqədə Ermənistanı daha da dəstəkləməklə Bakını məcburi addımlar atmağa razı salmaq istəyirlər. Təxminən belə bir vəziyyətə - Avropa ilə enerji birliyinin gücləndirilməsi və Rusiya ilə əməkdaşlıqdan imtina.

"Siz çox sadə bir şeyi başa düşməlisiniz. Aİ və ABŞ-in Cənubi Qafqaz siyasətinin əsas məqsədi Rusiyanın təcrid olunmasıdır. Qərb Ermənistanın özü və ya Azərbaycanın, hətta Gürcüstanın özü ilə yalnız o dərəcədə maraqlıdır ki, bu ölkələr Aİ və NATO-nun anti-Rusiya alyansına qoşulmağa hazırdır. Vaşinqton və Brüssel üçün Ermənistanın Rusiya ilə hərbi ittifaqdan çıxması böyük strateji uğurdur. Və təbii ki, Ermənistan bu addımına görə Qərbdə mükafatlandırılacaq. Necə? Azərbaycanla münafiqədə Ermənistana əlavə dəstək verilməyəcək. Beləliklə, Bakı Avropa ilə enerji ittifaqını gücləndirməyə, Rusiya ilə əməkdaşlıqdan imtina etməyə inandırılacaq. ABŞ və Aİ-nin Qafqazda başqa geosiyasəti yoxdur, onların bundan daha çoxuna nə pulu, nə də gücü var", - deyər A. Rahr yekunlaşdırıb.

**Siyasi Təhlil və İnformasiya Təhlükəsizliyi Mərkəzinin beynəlxalq ictimai təşkilatının direktoru,**



**Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi**

**Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "İctimai və dövlət maraqlarının müdafiəsi" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.**



# Qərbin Bakıya təzyiqləri heç bir effekt verməyəcək: 5 aprel görüşünə mənfi reaksiya

fransı açıq şəkildə birtərəfli və qərəzlidir və ikili standartlara əsaslanır.

"Ermənistandakı revanşist əhval-ruhiyyəni nəzərə alsaq, Vaşinqton və Brüsselin bu cür açıq ermənipərəst ictimai bəyanatı Ermənistanda Aİ və ABŞ-in Azərbaycana qarşı mümkün yeni tənqidatlarında Ermənistanı dəstəkləyəcəyi barədə təhlükəli illüziya yarada bilər. Belə olan halda Aİ və ABŞ Ermənistanın mümkün sabitliyi pozan hərəkətlərə



rine görə məsuliyyəti bölüşəcəklər", - deyər Azərbaycan XİN-in bəyanatında deyilir.

Bəs Azərbaycan və Avropa ekspertləri Aİ, ABŞ və Ermənistanın geosiyasi vəziyyətini necə qiymətləndirir? Politoloqların "Caliber" analitik mərkəzinə şərhlərini oxucularımıza təqdim edirik.

**Milli Məclisin deputatı, politoloq Rəşad Musabəyov** fikrincə, Azərbaycanın heç bir xüsusi illüziyası yoxdur və ABŞ və Aİ ilə münasibətlərini pragmatik əsaslarla qurur. O qeyd edib ki, Bakı ABŞ və Aİ-nin Rusiya və İranla toqquşmasından uzaq durmağa çalışır.

"Ancaq eyni zamanda, Brüssel və ya Vaşinqton tərəfindən ədalət-sizliyi müşahidə etdikdə, adekvat reaksiya veririk. Allaha şükür ki, Azərbaycan maliyyə yardımı üçün yalvarmır və hərbi müdafiəyə ehti-

Ermənistan ölkəmizin ərazisinin demək olar ki, 20 faizini işğal edəndə Brüssel və Vaşinqton onu sanksiyalarla hədələmədi, əksinə, maliyyə yardımı ilə yağdırdı.

"Azərbaycan ABŞ Konqresinin 907-ci düzəlişi ilə ayrı-seçkiliyə məruz qalıb və beynəlxalq hüquqa zidd olaraq ona "yeni ərazi reallıqları" ilə barışmaq alçaq şəkildə tövsiyə edilib", - politoloq xatırladı.

Onun fikrincə, onların Ermənistanı Rusiyaya "xəyanətinə" görə təzyiqlərdən qorumaq istədikləri açıq-aydın görünür və Azərbaycanın "təcavüzkarlığı" barədə çilgünlük etmək sadəcə olaraq pərdədir. Lakin Cənubi Qafqazda bölücü xətlər çoxdan mövcuddur, ona görə də Ermənistanın Moskvadan Qərbə yönləndirilməsi vəziyyəti kökündən dəyişməyəcək. "Geopolitik salsaultu başa çatdırmaq və ölümcül risklərdən qaçmaq üçün Paşinyan hökuməti bu və ya digər şəkildə Azərbaycan və Türkiyə ilə münasibətləri normalaşdırmalıdır. Axı son dərəcə mənfi reaksiya təkəbr Rusiyadan deyil, İrəvandan da gələcək", - deyər R.Musabekov yekunlaşdırıb.



**Eyni zamanda, Almaniya politoloqu, WeltTrends Beynəlxalq Siyasət İnstitutunun (Potsdam) professoru Aleksandr Rarin** fikrincə, Aİ və



**toru, Almaniya Xarici Siyasət Şurasının üzvü, Avrasiya Strategiya Tərəfdaşlıq üzrə Berlin Komitəsinin sədri Svyatoslav Andrianovun** fikrincə, Vaşinqton və Brüsselin Ermənistan-Azərbaycan münafiqəsinin həlli ilə bağlı heç bir faydası yoxdur. Ermənistan-Azərbaycan münafiqəsi alovlanmaqda davam edir və sülh müqaviləsi imzalanmayıb.

"Hesab edirəm ki, həm Avropa, həm də Amerika onlar üçün Cənubi Qafqaz ərazisindən keçməli olan yeni nəqliyyat dəhlizlərinə maneəsiz və aşağı riskli investisiya imkanlarını açacaq sülh sazişinin imzalanmasında maraqlıdırlar. Buna ehtiyac artan geosiyasi gərginlik fonunda eksponent olaraq çoxalıb", - politoloq qeyd edib.

Andrianov hesab edir ki, Vaşinqton və Brüssel Bakı və İrəvanın necə davranacağına çoxdan qərar veriblər. Əgər İrəvan indiki mövqeyində vahid Avropanın onun üçün seçdiyi demək olar ki, hər şeylə razılışırsa, o zaman Bakının maneə üçün daha geniş imkanları var, buna görə də Azərbaycan nümayəndələri Qərbin təklif etdiyi təşəbbüsləri və konfigurasiyaları yaxından öyrənirlər, çox vaxt ya məhəl qoymurlar, ya da diqqət verimirlər. Onların fikrincə, bunlar ölkənin milli maraqlarına cavab vermir.

"Əlbəttə ki, bu cür çaşqınlıq



Qərb tərəfdaşlarını qıcıqlandırır, çünki hesab edirlər ki, Azərbaycanın gələcəyi üçün nəyin xeyirli, nəyin pis olduğuna özünün qərar verməsi, eyni zamanda, təcrübəli "aşaqqalları" israrlı təkliflərini qəbul etməməsi həyasızlıqdır. Nəticə etibarilə, təsvir etdiyim vəziyyət ABŞ və Aİ-ni Bakıya qarşı bir-birini evəz edən əks-hərəkət üsulları ilə sarkaç prinsipini (keşfiyyat mütəxəssislərinə yaxşı məlumdur) tətbiq etməyə məcbur edir", - politoloq əmin-dir.

Andrianovun sözlərinə görə, aprelin 5-də keçiriləcək konfrans Azərbaycana onun müstəqil siyasətinin kollektiv Qərb siyasəti rəhbərliyini qıcıqlandırmaqda davam etdiyini bir daha nümayiş etdirmək məqsədi daşıyır.

"Azərbaycan üçün daha ciddi nəticələrə gəlinə, ən azı Aİ üçün indiki şəraitdə Azərbaycanın enerji təchizatının artan əhəmiyyətini nəzərə alsaq, bu tədbirlərin effekt verəcəyi ehtimalı azdır", - deyər S.Andrianov yekunlaşdırıb.

**Tərcümə - Elçin Bayramlı**

# 31 mart - Xalqımıza qarşı törədilmiş qanlı faciə

**“Erməni daşnaklarının bolşeviklərlə birgə azərbaycanlılara qarşı həyata keçirdiyi soyqırımından 106 il ötür. Son iki əsrdə ermənilər Azərbaycan xalqına qarşı misli görünməmiş etnik təmizləmə və soyqırımı siyasəti həyata keçirmişlər. Bu siyasət nəticəsində xalqımız ağır məhrumiyyətlərə və məşəqqətlərə məruz qalaraq min illər boyu yaşadıkları tarixi torpaqlarından didərgin düşmüş, kütləvi qətl və qırğınlara məruz qalmış, xalqımıza məxsus minlərlə tarixi, mədəni abidə və yaşayış məskəni dağıdılmışdır.**



qırım aktları nəticəsində bu ərazilərdə on minlərlə dinc əhali - qadın, uşaq, qoca yalnız milli mənsubiyyətlərinə görə vəhşicəsinə qətlə yetirilmiş, yaşayış yerləri talan edilərək viran qoyulmuş, xalqımızın milli mədəniyyət abidələri, məscidlər dağıdılmış və yandırılmışdır.

O dövrdə ermənilər Azərbaycanın qədim paytaxtı olan Şamaxıda da dəhşətli talan və vəhşiliklər törətmişlər. Şamaxının müsəlmanlar yaşayan hissəsinə od vurulmuş, 13 məhəllə məscidi və məşhur müqəddəs ocaq - Cümə məscidi yandırılmışdır. Bu soyqırım eyni ssenari üzrə Qubada və digər bölgələrdə də amansızcasına törədilmişdir. Bu hadisələr bir daha ermənilərin necə bir vəhşi və qəddar xalq olduqlarını göstərir.

Bu faciədə dinc, silahsız türk-müsəlman əhali ilə yanaşı, minlərlə ləzgi, tatar, talış, avar, kürd və digər xalqların nümayəndələri, o cümlədən uşaqlar, qadınlar, qocalar etnik mənsubiyyətlərinə görə amansızcasına qətlə yetiriləblər. Ermənilər uşaqlara acımadıqları kimi yaşlılara və gənc qadınlara da rəhm etməyiblər.

Planlı şəkildə Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bu kütləvi soyqırımı faciəsində “Daşnaksutyun” partiyasının iştirakı danılmazdır. Bakı Sovetinin 6 min silahlı əsgəri, eyni zamanda “Daşnaksutyun” partiyasının 4 minlik silahlı dəstəsinin iştirak etdiyi soyqırımında dinc sakinlərin yaşadığı məhəllələrə

qəflətən basqınlar edilərək uşaqlardan böyükdək hər kəs qətlə yetirilmişdir. Bu bir daha onu göstərir ki, Bakı Soveti əslində daşnakların və erməni zabitlərinin rəhbərlik etdiyi cinayətkar hərbi-siyasi rejim idi”. Deputat bildirib ki, 1988-ci ildə ermənilər SSRİ-nin zəifləməsindən istifadə edərək yeni ərazi iddiaları ilə çıxış etməyə başladılar: “Ermənistanda yaşayan bütün azərbaycanlıları deportasiya etdilər. Sonrakı dövrlərdə Dağlıq Qarabağı və ətraf rayonları işğal etdilər.

Ümummilli lider Heydər Əliyev yenidən hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra Azərbaycan həqiqətlərinin dünyada təbliği, erməni vəhşiliyinin ifşa olunması istiqamətində ciddi addımlar atıldı. Onun xəritə qarşısında əlində çubuqla Dağlıq Qarabağın Azərbaycanın tarixi ərazisi olmasını göstərməsi mənzərəsini çoxumuz yaxşı xatırlayırıq.

Müstəqillik illərindən sonra Ulu Öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə ermənilərin xalqımıza qarşı törətdiyi 31 Mart Soyqırımı faciəsinin araşdırılması və həqiqətlərin dünyaya çatdırılması işinə başlanılmışdır. Ümummilli Lider Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi 1998-ci il martın 26-da Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş bütün soyqırım faciələrini qeyd etmək məqsədi ilə 31 mart Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü kimi qeyd olunması barədə Fərman imzalamışdır. Ümummilli lider

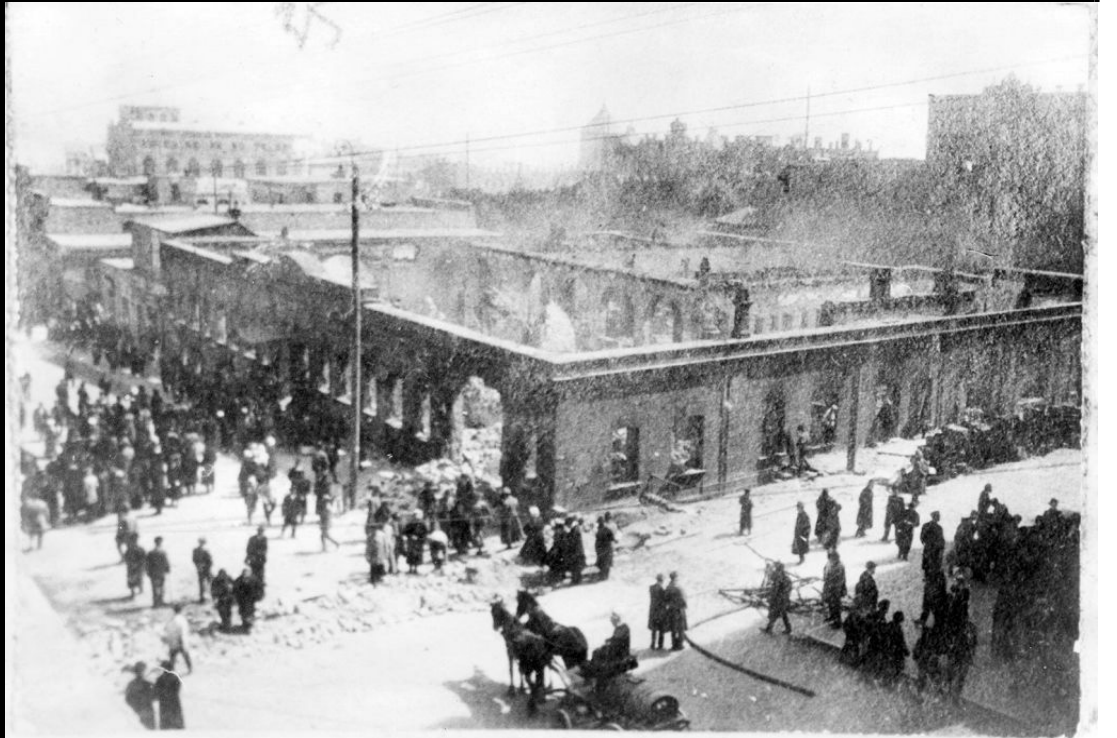
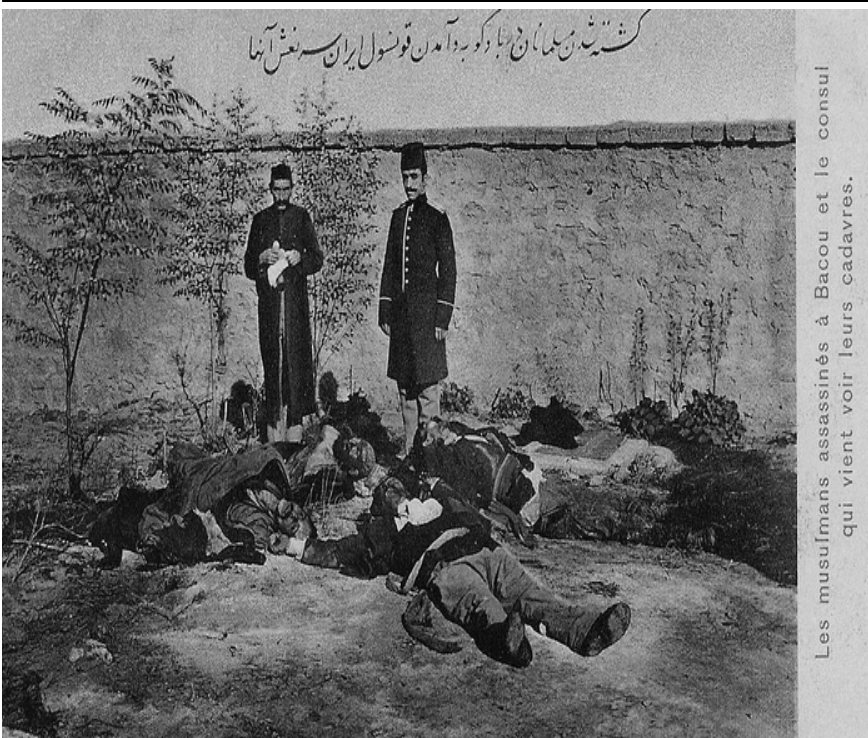
Heydər Əliyev 31 mart - “Azərbaycanlıların Soyqırımı Günü” ilə əlaqədar deyib: “Xalqımıza qarşı törədilmiş soyqırımı haqqında həqiqətləri real faktlar, dəlillər əsasında dünya dövlətlərinə, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlara çatdırmaq, saxta erməni təbliğati nəticəsində formalaşmış yalan təsəvvürləri dəyişdirmək, ona hüquqi-siyasi qiymət verməmək nə qədər çətin olsa da, şərəfli və müqəddəs bir iş kimi bu gün də, gələcəkdə də davam etdirilməlidir. Bu, soyqırımı qurbanlarının xatirəsi qarşısında indiki nəslin müqəddəs borcudur”. İmzalanmış bu Fərmandan sonra 1918-ci il soyqırımı hadisələrinin öyrənilməsi istiqamətində xüsusi işlər görülmüş, çoxlu əsərlər yazılaraq xarici dillərə tərcümə olunmuşdur. Həmin Fərmanın icrasının davamlı şəkildə həyata keçirilməsi məqsədilə Ulu Öndər Heydər Əliyev tərəfindən 30 mart 1999-cu ildə tədbirlər planı təsdiq edilmişdir.

Quba soyqırımı məzarlığı 2007-ci ildə şəhərdə stadionun təmiri ilə əlaqədar aparılan qazıntı işləri zamanı aşkar edilib. Məzarlıqda 500-dək insan kəlləsi var. Bu insanların 1918-ci ildə ermənilərin Qubada törətdiyi soyqırımı zamanı öldürüldüyü sübuta yetirilib. 2009-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev Sərəncamı ilə Quba şəhərində “Soyqırımı memorial kompleksi”-nin yaradılması və abadlıq işlərinin aparılması barədə qərar vermişdir. Quba şəhərində Qudyalçayın sol sahilində inşa edilmiş həmin Memorial kompleksi 2013-cü il sentyabrın 18-də açılmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2018-ci il yanvarın 18-də “1918-ci il azərbaycanlıların soyqırımının 100 illiyi haqqında” Sərəncam imzalanmışdır. Bu sərəncamın imzalanmasında əsas məqsəd 100 il əvvəl Erməni-bolşevik silahlı dəstələri tərəfindən azərbaycanlılara qarşı törədilmiş kütləvi qırğınlara bərdə həqiqətlərin ölkə və dünya ictimaiyyətinə daha ətraflı çatdırılması idi. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən diplomatik natiçəsində Ermənistanın dövlət səviyyəsində yeritdiyi terrorçuluq və hərbi təcavüz siyasəti ifşa olunur, Azərbaycanın haqq səsi daha ucadan eşidilir.

Bu gün yeni soyqırımların baş verməməsi üçün insanlarımız arasında birlik və həmrəyliyin olması, tarixdə baş verənləri unutmamaq xüsusi önəm daşıyır”.

Ləman Serraf



# Gənclərdə tənqənfəsliyin səbəbi nədir?



## HƏKİM İZAH ETDİ

**“Ümumiyyətlə tənqənfəslik dediyimiz hal nəfəs dərinliyinin və tezliyin pozulmasına deyilir. Biz bu simptomla çox tez-tez rastlaşırıq. Bu simptom özü-özündə bir xəstəlik deyil, sadəcə bir simptomdur və altda yatan bir neçə xəstəliyin göstəricisi ola bilər”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında həkim-terapevt Sübhan Hacıyev deyib.**

Sübhan Hacıyev sözlərinə belə davam edib: “Bir pasiyentdə tənqənfəslik varsa, burada ürək-damar, tənəffüs sistemi, sinir sistemi xəstəlikləri, qan azlığı, xüsusilə də demir defisitliyi, anemiya, eyni zamanda infeksiyon xəstəliklər hətta mineral çatışmazlıqları da araşdırılmalıdır. Buna görə mütləqdir ki, bu cür pasiyentlər canlı müayinə olunsunlar, doğru-düzgün analiz toplanılsın. Bəzən diferensial diaqnostika üçün laborator və instrumental müayinələr də görəkə bilir. Məsələn, ürək-damar xəstəlikləri zamanı tənqənfəslik adətən adi fiziki yüklənmədən tutmuş, tam

sakitlik halına qədər yeni, gecə saatlarında belə özbaşına yarana bilər. Çox vaxt bu insanlar yaşlı insanlar, 50 yaşından yuxarı insanlar olur. Bu insanlarda döş qəfəsində ağrı, göynəmə, yanğı, ayaqlarda bəzən şişkinliklər, təziyin qalxmaları kimi simptomlarla müşahidə oluna bilər.

Ağciyərlə bağlı tənqənfəslik isə daha çox eksperator tənqənfəslik olur. Yeni nəfəs vermənin sonunda bronxlar xəstəliklərə bağlı olur. Bu zaman xəstədə kürəkdə ağrılar yüksək hərət və saturasiyanın bəzən düşməsi olur. Yeni bu simptomlar daha çox tənəffüs yolu xəstəliklərinə xas olan bir simptomlar olur.

Ancaq səbəbsiz yerə tam sağlamlıq yaranmış tənqənfəslik çox vaxt sinir sisteminin xəstəliklərinə bağlı olur. Belə deyək ki, nevrosteniya xəstələrində ani şüuraltı düşüncəyə bağlı belə bir problemlər yarana bilər. Bu insanların hər hansı bir daxili orqan patologiyası olmadan sadəcə tənqənfəslik, boğulma hissi olur. Ancaq bu insanları müayinə etdikdə bu hissin yalançı bir hiss olduğunu aşkarlaya bilərik və bu üzəndə sinirsel problemlərə bağlı olduğunu dəqiqləşdirmiş olur.

Gənc yaşlarda xüsusilə də xanımlarda gördüyümüz tənqənfəsliklər var. Bunların daha çoxu qanda demir çatışmazlığına bağlı demir defisiti anemiya diaqnozu olduğunuz bir xəstəliklərdir ki, bu zaman da biz bilir ki demir qanda oksigen daşıyıcısıdır və kəskin demir defisiti zamanı oksigen qanla daşıya bilmədiyi üçün bu insanlarda ciddi tənqənfəsliklər və taxikardiya dediyimiz, yeni,



ürək döyüntülərinin 100-dən artıq vurmaları olur. Bu cür xəstələrdə eyni zamanda vitamin D və digər mineral çatışmazlıqları da olur. Eyni zamanda daha gənc xəstələrimizin hansıların ki, idmanla məşğul olmadıqları fiziki və kardio məşqlərdə iştirak etmədiyi insanların bu bu cür yüklərə qarşı dözümlülüyün azalması nəticəsində tənqənfəslik yarana bilər. Bunların hər birində öz simptomlarının xəstəlikləri araşdırılaraq müalicə oluna bilərlər”.

Ayşən Vəli

# 4-ü 7.20-yə

Hər Novruz gələndə iki məsələyə çox sevinirik. Birincisi ona görə çox sevinirik ki, doyunca şəkərbura, paxlava yeyəcəyik. İkincisi, ona görə sevinirik ki, bahar gələcək, havalar istiləşəcək, ağaclar çiçək açacaq, gül gülü, bülbül bülbülü çağıracaq.

İkinciden başlayaq, inşallah ki, ölmərik, qalırıq, bu şəhərdə baharı da görürük. Hələlik isə niyə, nə üçün, hansı səbəbdənsə bu şəhərə bahar gəlmir. Gəlir, deyirsinizsə, bir çiçək göstərin. Gəlirsə, quşdan, bülbüldən birini göstərin. Hara baxırsan, beton, daş binalar, vəssalam. Deyir, quşlar gəlir, uçanda hündür mərtəbələrə çırpılır, ölən ölür, sağ qalan isə söyüş qoyur ki, mən bir də bu şəhərə gəlsəm, dədəmə lənət olsun. Amma deyirlər, bu şəhərə bahar nə vaxtsa gələcək. Gözləyək, görək də, çarə nədir...



Dünən marketlərdən birində nə görsəm yaxşıdır? 4 şəkəburanın 7 manat 20 qəpiyə satıldığını. Dedim, yaxşı, bu Novruz bu il əziyyət çəkib nəyə gəlibmiş görsən? Budur, nə ətrafda bahar var, nə də bol-bol şəkərbura-paxlava. 4-ü 7 manat 20 qəpikdən nə qədər şəkərbura yedi bu camaat görsən?

Bir də dedim, əziyyət çəkib bişirməyi öyrənsinlər, çox da yesinlər də. Bax, bayram günlərində unda, yağda, süddə endirim vardı. Yeni, 7 manata xeyli ərzaq alıb şəkərbura xəmiri yoğurmaq olardı. Hə, bəs içi? Elə yaqın ona görədir də, 4-nün 7.20 olması. Bəs bunun içinin fındığı, şəkər tozu var...

Halva-halva deməklə ağır şirin olmur axı. Hələ çəkilən zəhməti demirəm. Bir gün qalırsan mətbəxdə ki, nədir, nədir 2-3 sini şəkərbura bişirəcəksən. Onu da hər mətbəxə keçən birini götürüb gedir, yerdə qalır heç nə.

Amma yenə evdə bişirəndə heç olmasa dadını bilmiş olursan da, niyə durub yalan danışmaq ki?..

Bəs bişirməyi bacarmayanlar? Bacarmırlar da, nə etsinlər ki? Yəqin onlar da 4-ü 7.20 qəpik olan bu şəkəburalardan almaları olublar. Maraqlıdır, görsən, 4-ü 7.20-yə olan şəkəburaları alanlar ondan nə qədər alıblar və nə qədər yeyiblər?

Məsələn, beş nəfərdən ibarət ailə belə şəkəburadan 5 bağlam alsın ki, hər kəs ən azından 4-nü yesin, onda buna verməlidir 36 manat. Vay, dədə, var, 20 şəkəburaya sən apar 36 manat pul ver? Biri 1 manat 80 qəpik edir ki... Etsin ey etməyinə. Bir şəkərbura iki dişləkdən ibarətdir. Bir, iki, getdi, axı heç dişin dibində də qalmır ki, dadını hiss edəsən...

Nə bilim, yaqın alanlar var da, məəttəl qalıb almayıb, nə edəcəklər ki... Belələri bişirənlərin, satanların insafına qalıblar. Onların da insafı budur.

Maraqlı isə orasıdır ki, sən gəl qara yazdan Novruzunu gözlə, nə az, nə çox, düz 4 çərşənbə qarşıla, yola sal ki, Novruz gələcək, doyunca şəkərbura yeyəcəyəm, şəkərbura da gəlsin, olsun 4-ü 7.20 qəpiyə. Ay belə Novruz, sənə nə deyim?.. Baharın yox idi, bari şəkəburan olardı...

Mətanət Məmmədova

**“Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının III fəsilində (Əsas insan və vətəndaş hüquqları və azadlığı) hər kəsin əsas hüquqları və azadlıqları qeyd edilmişdir”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında vəkil Tural Həsəni deyib.**

O bildirib ki, bura bərabərlik hüququ, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiəsi, yaşamaq hüququ, azadlıq hüququ, mülkiyyət hüququ, əqli mülkiyyət hüququ, təhlükəsiz yaşamaq hüququ, şəxsi toxunulmazlıq hüququ, nikah hüququ, mənzil toxunulmazlığı hüququ, əmək hüququ, tətillər hüququ, istirahət hüququ və s. hüquqları, azadlıqlarına isə fikir və söz azadlığı, vicdan azadlığı, sərbəst toplaşmaq azadlığı, məlumat azadlığı, yaradıcılıq azadlığını göstərmək olar: “IV fəsilə isə vətəndaşların əsas vəzifələri olan vergilər və başqa dövlət ödənişləri, vətənə sədaqət, vətəni müdafiə, dövlət rəmzlərinə hörmət, tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması, ətraf mühitin qorunması, qanuna zidd vəzifələrin icrasına yol verilməməsi, məsuliyyət vəzifələri göstərilmişdir.

Ümumən dövlət hüquq nəzəriyyəsinə bəllə olduğu kimi sadə formada hüquq dedikdə, şəxs nəyi edə bilər, vəzifə dedikdə isə

# Vətəndaşlar hüquq və vəzifələrini nə qədər bilirlər?

ümumi olaraq nələri etməlidir başa düşülür. Bunlara dair müxtəlif yanaşmalar və konsepsiyalar da mövcuddur. Ali qanunvericilik aktında göstərilmiş əsas hüquq və vəzifələrdən başqa, vətəndaşların digər hüquqları və vəzifələri də vardır ki, bunlar digər qanunvericilik aktlarında təsbit olunaraq nizamlanmışdır.

Ümumən vətəndaşların öz hüquqlarını bilməsi hesab edirik qənaətbəxş deyil. Belə ki, adi halda ictimai yerdə müxtəlif şəxslərdən müsahibə almaqla aşkar etmək olar ki, şəxslər onlara aid maksimum üç-dörd hüququnu sadalaya bilər və hər kəsin də sadaladığı ilk hüququ əminəm ki, nikah hüququ olacaq. Bu realığı danmaq məncə, məsələyə obyektiv yanaşma ola bilməz. Ümumən vətəndaşların adi halda “əlbəttə hüquqlarımı bilirəm” yanaşması ona görə real deyil ki, müxtəlif işlər üzrə icraatlarda bunlardan istifadə edilə bilməməsi və ya tələb edilməməsi, müvafiq davranışın göstərilməməsi



arvada məxsus olması barədə bir çox vətəndaşların fikri də bir daha bu sahədə öz hüquqlarını bilməməsinə deməyə əsas verir. Bu barədə bir çox misalları əsas və arqument götürmək olar”.

“O ki qaldı vəzifələrin icrasına, vətəndaşların vəzifələrini yerinə yetirməsinə dövlət hakimiyyəti

## MÜNASİBƏT

əti orqanları, eləcə də, digər orqanlar nəzarət etdiyindən vətəndaşlar vəzifələrini bilməməsi də, nəzarət edən subyektlərin tələbi əsasında onların vəzifələrini yerinə yetirməsi, istənilən halda öz vəzifələrini bilməsi anlamına da gələ bilər. Yeni ki, vəzifələr bir çox vətəndaşlara konkret məlum olmasa da, yerinə yetirilir.

Vətəndaşların öz hüquqlarını bilməməsinin əsl səbəbkarı təbii ki, həmin şəxslərin özləridir. O baxımdan ki, əsasız özgüven, vəkil xidmətindən istifadə etməməsi və “görək olur?” yanaşması onlar-

la bağlı aparılan icraatlarda müəyyən məsələlərin onların ziyanı həll olunmasına zəmin yaradır və bu gözləniləndir. Hətta Cinayət Məcəlləsində kifayət qədər müddəalar vardır ki, şəxsin hüquq-mühafizə orqanlarına bu barədə adi müraciət etməsi və məlumat verməsi onlar barədə cinayət məsuliyyətini istisna edir. Lakin vətəndaş əsasız olaraq düşünür ki, bu barədə məlumat vermək onun barəsində cinayət təqibinin həyata keçirilməsinə səbəb ola bilər. Halbuki bu barədə məlumat vermə cinayət faktının HMO-lar tərəfindən vaxtında açılması və həmin şəxsin deyil, əməlinə cinayət tərkibi olan şəxsin barəsində cinayət təqibinin həyata keçirilməsinə səbəb ola bilər.

Digər tərəfdən isə, vətəndaşlar bir çox hallarda hüquqi yardım vəkildən, bu sahədə ixtisaslaşmış digər şəxslərdən deyil, aidiyyəti olmayan şəxslərdən alır. Təsəvvür edin ki, hüquqi savadı olmayan “dünyagörüşü çox olan şəxsin”, “məhəllənin ağsaqqalı” və s. şəxslərin hüquqi yardım göstərməsi səmərəli ola bilərmi?

Hesab edirik ki, şəxsin öz hüquqlarını bilməsi fərdi xarakter daşıyaq istəyə əsaslandıqından vətəndaşlar əksər hallarda öz hüquqlarını bilmir və həyata keçirmirlər” - deyir o əlavə edib.

Söylü Ağazadə

# Fransa, Sevinc və Qənimət sövdələşməsi

**F**ransanı başa düşmək bir o qədər də çətin deyil. Bu dövlət bineyi-qədimdən hansı bağdansa, soy kökündən-sə ermənilərə yaxın, bəlkə də qan qohumluğu olan bir dövlətdir. Təbii ki, onların da tərəfində olacaq. Yeri gələndə sözünü deyəcək, yeri gələndə arxasında dayanacaq, yeri gələndə də əlinə silah verib arxasında dayanacaq.

sını düşünülərsə, həmin an antimillilərimiz ağıllarına gəlib və qrandlar buraxmaqla onlara istediklərini etdiriblər. İndi də gün kimi aydındır ki, Fransa Sevinc və Qənimətlə yeni sövdələşmə edib ki, onlar dünyanın o başında oturub bu başında olan Vətənlərinə qarşı sanksiya tətbiq edilməsi fikrini dəstəkləyirlər.



## KÜNCDƏN BAXIŞ

O da başadüşüləndir ki, ermənilərin 2020-ci ildə 44 günün sonunda Qarabağda diz çökməsini və 2023-cü ildə birgünlük antiterror əməliyyatı zamanı bir-dəfəlik Qarabağdan çıxıb getmələrinə qərar verməsini Fransa belə ürək ağrısı ilə qarşılayacaqdı. Axı yuxarıda da dediyimiz kimi, onların bağlılığı var.

Belə olan halda, deməli, Fransanın Ermənistanla bir döyünən ürəyi Azərbaycan dağı görüb. "Mənə olmuş, ya erməniyə olmuş, eynidir",- deyən düşünən Fransa bu dağın-düyünün od-alovu ilə yanıb yaxılmasın, nə etsin?.. Elə buna görə də nələrə əl atdı, bunları sadalayıb ürəyimizi yenidən bulandırmayacaq. Gələk sonuncu həmləsinə-Azərbaycana qarşı sanksiya məsələsinə. Avropa parlamentində bu təşəbbüsü bir neçə dəfə irəli sürən Fransanın məqsədi aydındır. Aydın olmayan qondarma "milli şura"çılar, xaricdə məskunlaşmış Sevinc Osmanqızı və Qənimət Zahid kimi antimillilərin davamlı olaraq Azərbaycana qarşı sanksiya çağırışı ilə çıxışları, ölkəmizi Avropa ilə "süni gərginlik yaratmaq"da ittiham etmələridir. Yene deyək ki, bu məsələdə Fransanı başa düşmək olar. Bəs Sevinc, Qənimət? Azərbaycanlı olasan, Azərbaycana qarşı sanksiya tələb edənlərin səsine səs verəsən, bu bir qədər anlaşılmayan olsa da, lakin əslində burada anlaşılmayan nə var ki?..

Fransa və onabənzər dövlətlər bizim antimillilərsə nə vaxt istedikləri kimi idarə etməyib ki?.. Nə zaman Azərbaycana qarşı nəyi demək istəyiblərsə, Azərbaycanda hansı qalmaqalın yaranma-

Lakin Sevinc Qənimətin ağılı da elə fransız Makronun ağılı qədərdir. Fikirləşəndə ki, antimillilərsə bu tapşırıqları kimdən alır, cavab tapmaq bir o qədər çətin deyil. Kim verəcək, kim onların sözünü deyirsə, onların isteklərini yerinə yetirirsə, bizim antimillilərsə onların sözünü deyəcək, təkliflərini tələb kimi irəli sürəcək, hələ yeri gələndə Azərbaycana qarşı şər-qarayaxma da apararaq ölkəmizi Avropa ilə "süni gərginlik yaratmaq"da ittiham edəcəklər.

Lakin çox təəssüf olsun ki, bu məsələdə Makronun savadı nə yerdədirsə, Sevinc Qənimətin savadı da o qədərdir. Belə ki, birincisi, bu sanksiya məsələsinə Avropa Parlamentində müzakirəsinə nail olsa da, həyata keçirilməsi qətiyyətlə onluq deyil. Çünki AP-nin Aİ-nin real siyasətinin müəyyənləşdirilməsində yeri və rolu yoxdur. Aİ-nin üzv ölkələri içərisində Azərbaycanla əməkdaşlıq edən, Azərbaycanla strateji əməkdaşlığı olan 14 ölkə var. Bu qərar da həmin ölkələrin rəhbərləri tərəfindən qəbul edilə bilər. Həmin ölkələr isə Azərbaycana qarşı təşəbbüslərin qarşısını alırlar.

Elə bu səbəbdən də Fransa, Sevinc və Qənimət sövdələşməsi nəticəsiz olaraq qalmaqdadır. Baxmayaraq ki, üçü bir əldən sanksiya deyib çıxırır, lakin gerek boşğazını cıranda da biləsən ki, faydası olacaq, yoxsa olmayacaq.

Bir də makrongilləri yenə anlamaq olur, Sevinc Qənimətin hərəkətlərini isə əsla. Adam öz Vətəninə qarşı bu qədər sevgisiz necə ola bilər?..

Mətanət Məmmədova

# "Tərbiyə müəllimin əsas işi deyil, valideynin işidir"



**"P**roblemin əsas tərəfi valideyndir". Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında təhsil eksperti Adil Vəliyev deyib. O bildirib ki, müəllimlər adətən şagirdə o vaxt hirsələnir ki, şagird özünü sinifdə apara bilmir, pis rəftarları ilə digər şagirdlərə də pis təsir edir: "Şagird dərsə hazır olmayanda müəllim o qədər hirsələnir, çünki başa düşür ki, bu şagirdin qavrama qabiliyyəti var və bütün şagirdlər əlaçı ola bilməzlər.

Müəllim sinifdə tərbiyəsizlik edən şagird görəndə ona bir-iki dəfə xəbərdarlıq edir. Müəllim də insandır. Növbəti dəfə ola bilər ki, hövsələdən çıxar və şagirdə əl qaldıra bilər. Sözsüz ki, biz bunu xoş qarşılamırıq. Müəllim şagirdə əl qaldırmalı deyil. Mümkün qədər onun həm tərbiyəsi, həm də təhsili ilə ciddi maraqlanmalıdır. Amma dediklərimizin hamısı söz olaraq qalır.

Tərbiyə müəllimin əsas işi deyil, valideynin işidir. Əgər valideyn övladına evdə tərbiyə vermirsə, o tərbiyəni müəllimdən istəməli deyil. Amma biz müəllimdən çox şey tələb edirik. Biz deyəndə ümumiyyətlə, valideynlər, cəmiyyət müəllimdən çox şey istəyir. Təhsil, tərbiyə, və sair istəyir ki, istəyir. Çünki başqa istəyəcəyi adam tapa bilmirlər. Bir valideyn bunu direktordan tələb edə bilmir, gücü çatmır, qorxur. Amma bir müəllimdən istədiyi hər şeyi tələb edə bilər. Əgər övladı ac qalıbsa, bunu da müəllimdən tələb edə bilər ki, "mənim övladım niyə dərs zamanı ac qalıb?" Çox təəssüf ki, müəllimi dilde, sözdə, icti-

## TƏHSİL EKSPERTİ DANIŞDI

mai yerlərdə göz üstündə gəzdiririk. Əsas məsələyə gələndə isə bunların hamısı geridə qalır. Müəllimə cəmiyyət olaraq kifayət qədər hörmət etmirik. Bəzən hörmətdən saldıığımız üçün də şagirdlər müəllimlərə hörmət etmirlər. Bəzən olur ki, valideynlər aralarında danışarkən belə "Heç kim mənim övladıma heç nə edə bilməz" kimi və daha bəter cümlələrlə uşağa əslində müəllimə hörmət etməməyi aşılırlar. Bunun fəsadlarını biz daha sonra görürük.

## Biz nə edə bilərik?

Bu işin, problemin əsas həll yolu valideynlərdir. Valideynlər mütləq şəkildə evdə müəllimləri övladlarının gözündə, ən azı özləri qədər əziz etməlidirlər ki, o uşaqlar müəllimlərə valideynlərinə hörmət etdiyi qədər hörmət etsinlər. Bu problem aradan qalxarsa, demək olar ki, qeyd etdiyimiz problemlərin hamısı problem kimi ortada olmayacaq".

Söylü Ağazadə



# Onlar 5 il daha tez pensiyaya çıxma biləcəklər

**K**işilərin tələb olunan şərtlər daxilində 5 il erkən pensiya hüququ tanınacaq. SİA xəbər verir ki, bu barədə məsələ Milli Məclisin dünən keçirilən iclasında müzakirə edilən "Əmək pensiyaları haqqında" qanuna dəyişiklik layihəsində əksini tapıb. Layihəyə əsasən, kişilərə münasibətdə qadın vəfat etdiyi və uşağın kişinin himayəsində olduğu və növbəti ailə qurduğu halda da kişilərin tələb olunan şərtlər daxilində 5 il erkən pensiya hüququ tanınacaq.

Qeyd edək ki, "Əmək pensiyaları haqqında" Qanunun 7-ci maddəsinə əsasən, pensiya yaşına çatmış şəxsin fərdi hesabın siğor-

ta hissəsində qeydə alınmış pensiya kapitalı əmək pensiyasının minimum məbləğindən az olmayan pensiya təminatına imkan verəndə siğorta stajından asılı olmayaraq, bu pensiya təminatına imkan vermədikdə isə azı 25 il siğorta stajı olduqda (2017-ci il iyulun 1-dək yaşa görə əmək pensiyası təyin edilmiş şəxslər istisna olmaqla) yaşa görə əmək pensiyası hüququ vardır.

Bu Qanunun 7-ci maddəsinə nəzərdə tutulmuş kişilərin yaş həddi 2017-ci il iyulun 1-dən başlayaraq 2021-ci il iyulun 1-dək, qadınların yaş həddi 2017-ci il iyulun 1-dən başlayaraq 2027-ci il iyulun 1-dək hər il 6 ay artırılaraq aşağıdakı qaydada müəyyənləşdirilir:

Dövr Kişilər üzrə pensiya yaşı Qadınlar üzrə pensiya yaşı

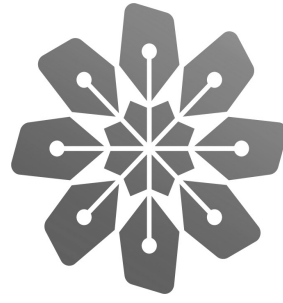
1 iyul 2017 – 30 iyun 2018	63 il 6 ay 60 il 6 ay
1 iyul 2018 – 30 iyun 2019	64 il 61 il
1 iyul 2019 – 30 iyun 2020	64 il 6 ay 61 il 6 ay
1 iyul 2020 – 30 iyun 2021	65 il 62 il
1 iyul 2021 – 30 iyun 2022	65 il 62 il 6 ay
1 iyul 2022 – 30 iyun 2023	65 il 63 il
1 iyul 2023 – 30 iyun 2024	65 il 63 il 6 ay
1 iyul 2024 – 30 iyun 2025	65 il 64 il
1 iyul 2025 – 30 iyun 2026	65 il 64 il 6 ay
1 iyul 2026 və sonra	65 il 65 il

Yaşa görə əmək pensiyası buna hüququ olan şəxsin müraciəti əsasında ömürlük təyin edilir. Həmin pensiyanın siğorta hissəsinin məbləği siğortaolunanın fərdi hesabının



siğorta hissəsində yaşa görə əmək pensiyasının təyin olunduğu tarixə qeydə alınmış ("Əmək pensiyaları haqqında" Qanunun 27-ci maddəsinə uyğun olaraq siğortaolunanın fərdi hesabının siğorta hissəsində qeydə alınan pensiya kapitalı da daxil olmaqla) pensiya siğorta kapitalının (PSK) gözlənilən pensiya ödənişi müddəti aylarının sayına nisbəti kimi (SH=PSK/T) müəyyən edilir. Müzakirələrdən sonra dəyişiklik səsverməyə qoyularaq birinci oxunuşda qəbul edilib.

# Təkrar emal bizə nə qazandıra bilər?



Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyi

*Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkişafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə Azad sahibkarlığın və liberal iqtisadiyyatın təşviqi istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.*



**Türkiyənin iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə və davamlı inkişaf planları çərçivəsində BMT-yə təqdim etdiyi "Sıfır Tullantı" qərarı Baş Assambleyada qəbul edilib. 105 ölkənin dəstəklədiyi bu qərar nəticəsində hər il martın 30-u bütün dünyada "Beynəlxalq Sıfır Tullantı Günü" kimi qeyd olunacaq.**

tullantıların miqdarını azaltmağı hədəfləyir. Tullantılar qaçılmaz olduqda, mümkün olduqda təkrar istifadə ediləməli və ya təkrar emal ediləməlidir.

Bu prinsip, məhsulların və materialların mümkün qədər uzun müddət istifadə oluna bilməsi üçün istehsal etməyi hədəfləyir. Bu prosedə istehsal olunan məhsullar daha davamlı, təmir edilə bilən və təkmilləşdirilə bilən olmalıdır. Bu yolla məhsul iqtisadiyyatda mümkün qədər uzun müddət istifadədə qalacaq, həm

edə bilər. Bunun səbəbi, məhsulların, komponentlərin və materialların mümkün qədər uzun müddətdə istifadədə saxlanması, dolayısı ilə yeni məhsulların istehsalı ehtiyacını azaltmaqdır. Lakin hər planı istehlak faizini yüksəltmək istiqamətində quran bazar iqtisadiyyatı buna imkan verəcəkmli, bu sual altındadır.

## Təkrar emal et, qənaət et

Təkrar emal prosesinin inkişafı təkmilləşdirilmiş resurs səmərəliliyini yaxşılaşdırmağa kömək edə bilər. Bunun səbəbi, ilk növbədə materialların və resursların istifadəsini minimuma endirmək və tullantı materialların təkrar istifadəsini və təkrar emalını maksimum dərəcədə artırmaqdır. Dairəvi iqtisadiyyat, davamlı iqtisadi artımı dəstəkləməyə kömək edə bilər. Yeni tullantıların utilizationsı xərclərini azaltmağa və təkrar emal və təkrar istifadə sənayesində yeni iş yerlərinin yaradılmasına kömək edə bilər.

Təkrar emal tullantı materiallarının yeni materiallara və məhsullara çevrilməsi prosesidir. Təkrar emal zibilxanalara göndərilən tullantıların miqdarını azaltmağa kömək edə bilər və həmçinin təbii ehtiyatları, dünyanı tullantı istilasından qoruya bilər. Həmçinin tək-

qənaət etməyə kömək edə bilər. Lakin bu halda original ehtiyat hissələrinə ehtiyac yaranır ki, bunu tədarük etmək də başqa bir mübahisəli məsələdir.

Dairəvi iqtisadiyyat fikri, iqtisadiyyatın perspektivli inkişaf istiqamətidir. O, tullantıları və çirklənməni azaltmaq, resursların səmərəliliyini artırmaq və davamlı iqtisadi artımı təşviq etmək potensialına malikdir. Biz daha dayanıqlı, təminatlı və təhlükəsiz gələcəyə doğru irəlilədikcə, dairəvi iqtisadiyyat daha mühüm rol oynayacaq.

## Nəyi təkrar istehsal etmək olar?

Kağızın təkrar emal edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir, çünki o, istifadə olunan xammalın miqdarına xeyli qənaət edir və yüksək iqtisadi dəyərə malikdir. Həmçinin təbiəti, ağacları, meşələri mühavizə etmək üçün kağızın təkrar emalı vacibdir.

Ağaqlardan alınan taxta mate-

riallar məişət əşyaları, daşınma və mühafizə üçün qablaşdırma, tikinti materialları kimi həyatın bütün sahələrində geniş istifadə olunur. Evlərimizi bəzəyən mebellərin modeli köhnələndə, zədələndə təkrar emala verməklə də təbiəti mühavizə edə bilərik.

## Plastiklərin hamısı təkrar eləməyə yararlıdır

Məlumdur ki, plastik torbalar təbiətə atıldıqdan təxminən 1000 il sonra ərilyir. Eynilə, plastik boşqabların təbiətdə yox olması üçün 500 il, plastik şüşələrin yox olması üçün 400 il lazımdır. Bundan əlavə, təbiətdəki plastik tullantılar neft əsaslı olduğu üçün karbon qazı emissiyalarına təsir edərək global istiləşməni sürətləndirir.

Hal-hazırda davamlı-davamsız, sərt-yumşaq, birdəfəlik-təkrar istifadə edilə bilən plastiklərin müxtəlif növləri var. Plastiklərin təxminən 50 faizi birdəfəlik istifadə üçün istehsal olunur. Təkrar emal üçün toplanan plastiklərin yalnız 8-9 faizi təkrar emala göndərilə bilər. Ümumiyyətlə, plastik təkrar emal qabiliyyəti məhduddur. Bildiyiniz kimi, plastik xammalı neft və neft məhsullarıdır. Plastik istehsalında ağır metallar və potensial zərərli əlavələr də istifadə olunur.

Plastikin insan sağlamlığına mənfi təsirləri isə danılmazdır. Aparılan araşdırmalar doğum zamanı amniotik kisədə və körpənin bədənində mikroplastiklər aşkar edildiyini aşkarlayır. Çünki mikroplastiklər yediyimiz və içdiyimiz hər şeyə qarışaraq sağlamlığımızı təsir göstərir. Mütəxəssislər plastik mənfi təsirlərinə uzun müddət məruz qalmanın bəzi xərçəng növlərini, xüsusən də döş və prostat vəzi xərçənginə təkan verdiyini deyir.

Hər il təxminən 5 trilyon plastik torba istehsal olunur. Hər il təxminən 1 milyard quş və məməli heyvan isə plastik tullantıları yediyi üçün ölür. Dənizdə yaşayan balıqların demək olar ki, yarısının mədələrində mikroplastik hissəciklər var.

Plastik torbaların istifadəsini məhdudlaşdırmaq mübarizədə birinci addımdır. Alış-veriş edərkən parça çantadan istifadə edə bilərik. Bazardan aldığımız tərəvəz və meyvələri torbaya deyil, kağız torbaya qoya bilərik. Həmçinin soyuducuda bir kağız torbada saxlaya bilərik. Plastik torbalar təkrar emal ediləməlidir. Plastik saxlama qabları, boşqablar və fincanlar yerinə şüşə, keramika və ya metal məhsullardan istifadə edə bilərik. Plastik butulkalar yerinə şüşə və ya metal butulkalara üstünlük verə bilərik. Fərdi qulluq məhsullarında sintetik tekstil məhsulları yerinə plastiksiz məhsullar və təbii pambıq, kətan seçə bilərik.

Lalə Mehralı



Sıfır tullantı, resurs və tullantıların idarə edilməsi barədə yanaşmadır. Bu yanaşma plastiklərin davamlı istehsal və istehlak verdişlərini dəyişməyə təşviq edir və resurslardan səmərəli istifadəni dəstəkləyir. Sıfır tullantı anlayışı, tullantıların çoxluğunun qarşısını almağın, istehlakın azaldılmasının, təkrar istifadəsinin və təkrar emalının tərəfdarıdır. Beləliklə, bu yanaşma, sosial həmrəylik göstərməklə müsbət sosial-iqtisadi nəticələrə nail olmağa kömək edə bilər.

Təkrar emal edilə bilən iqtisadiyyat məhsulları, komponentləri və materiallarını mümkün qədər uzun müddət istifadədə saxlamaqla tullantıları və çirklənməni aradan qaldırmağı hədəfləyən iqtisadi sistemdir. Buna "dairəvi iqtisadiyyat" deyilir, biz bu prosesi "təkrar emal" kimi də tanıyıyıq.

Dairəvi iqtisadiyyat üç prinsipə əsaslanır: istehlakı azaldın, təkrar istifadə edin və təkrar emal edin. Bu prinsip ilk növbədə materialların və resursların istifadəsini minimuma endirməklə istehsal olunan



təbiətə tullantı kimi atılmayacaq, həm də istehlakçının büdcəsinə faydalı olacaq.

Bu təşəbbüs tullantıların və çirklənmənin azaldılması istiqamətində əhəmiyyətli olacaq. Təkrar emal sənayesi inkişaf etdikcə tullantıların və çirklənmənin miqdarını azaltmağa kömək

rər emal müəssisələrinin açılması yeni iş yerlərinin yaradılması və daha çox adamın işlə təmin olunması deməkdir.

Qırılan və ya zədələnmiş məhsulların təmiri prosesi də bu proseslər zəncirinin bir halqasıdır. Təmir, məhsulların xidmət müddətini uzatmağa və həmçinin pula

## DİQQƏT: Ölüm hökmü qüvvəyə minir?

“Ölüm hökmü Azərbaycan qanunvericiliyindən çıxarılıb. Ölüm hökmünün olub-olmaması çox müzakirə edilə bilər. ABŞ-da elə ştatlar var ki, orada ölüm hökmü qüvvədədir. Artıq cəmiyyət ölüm hökmündən imtina etməlidir. Cəzanın məqsədi var. Cəzanın məqsədi şəxsi islah etmək, başqalarını xəbərdar etməkdir.”



### AYDINLIQ GƏTİRİLDİ

Ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzası da bir xəbərdarlıqdır - bu səhvləri etməyin, belə cinayətlərdən uzaq olun və sairə. Bir halda ki, cəzanın məqsədi şəxsi islah etməkdir, ölüm cəzası ilə şəxsi necə islah edə bilərik? Bu təklif anlaşılmalı deyil, qadın qətlərinə görə ölüm hökmü tələb etmək də anlaşılmalı deyil. Burada ayrışdırılmalı var. Qadını öldürməyə görə ölüm hökmü verilsin, amma öldürdüyü bir kişidirsə, ölüm hökmü verilməsin, bu, absurd yanaşmadır”. Bu sözləri SİA-ya danışan vəkil Anar Qasımlı deyib.

Anar Qasımlı qeyd edib ki, Azərbaycan qanunvericiliyi ilə bu hallarla bağlı kifayət qədər sərt tədbirlər görülür: “Ona görə hər hansı ölüm hökmünün müzakirəsinə ehtiyac görmürəm. Bu məsələ Azərbaycanda gündəlikdən çıxarılıb. Cinayət törədən şəxs cəzanı hiss etməlidir. Onun hər gün ağrı-acısını çəkməlidir. Müzakirə oluna bilər ki, cəzaçəkəmə müəssisələrini sərtləşdirək. Cinayət törədən şəxslər daha sərt rejimlərdə cəza çəksinlər”.

L. Sərraf

## İmsakda və iftarda necə qidalanmalıyıq?

“Ramazanda düzgün qidalanmaq, orqanizmin zəifləməməsi çox vacibdir. Bütün gün heç nə yeməyən insan axşam saatlarında un məmulatları, qızardılmış yeməklər qəbul edərək qeyri-sağlam qidalanırlar. Əgər düzgün qidalanmaq istəyirsinizsə, şirniyyatlar, konservləşdirilmiş qidalar, qazlı və şirəli içkilər rasiondan kənarlaşdırılmalıdır. Oruc tutan şəxslər süd məhsullarına üstünlük verməlidirlər. Kefir bağırsağın fəaliyyətini yaxşılaşdırmaq üçün ideal vasitədir. Şəkər xəstəliyi olan şəxslər süd məhsullarını səhər, olmayanlar isə iftardan 1-2 saat sonra istehlak edə bilərlər. Çox yağlı və duzlu olmayan pendiri də rasiona daxil etmək olar. Çalışmaq lazımdır ki, aşırı dərəcədə qida qəbul etməyək. Çünki bilirik ki, bu müqəddəs ay nəfsimizə hakim ola biləcəyimiz bir aydır və insan çox yeməklə heçnə əldə etməyəcək”. Bu sözləri SİA-ya açıqlamasında dietoloq Ofelya Tahirova deyib.



### DIETOLOQ AÇIQLADI

bu qədər qida qəbulu köp yaradaçaq, narahatçılıq verəcək və artıq çəkiyə səbəb olacaq. Bu zaman ortaya bir sual çıxır ki, orqanizmin şəkər tələbatını necə ödəyək? Şəkər tələbatını biz tək şirniyyatlardan almırıq, tərəvəzlərin və meyvələrin tərkibində də kifayət qədər şəkər miqdarı var. Həmçinin ədviyyatlar da orqanizmin şəkər tələbatını ödəyə bilər. Darçın həm şirniyyat istəyini normaya salan, həm də tox tutan ədviyyatdır. Xüsusi diqqət yetirəcəyimiz meqam isə nə yeyiriksə, yanında mütləq tərəvəzin olmağıdır. Çünki tərəvəz insanı uzun müddət tox tutur və tərkibindəki lif qatı sayəsində oruculuq zamanı ən çox rastlanan qəbzliyi aradan qaldırır. Ət, toyuq, balıq, süd məhsulları, göyərtilər və s. hamısı balanslı qidalanmada olan

məhdullardır və oruc menyumuzda da mütləq şəkildə olmalıdır. Əsas məqsəd odur ki, bu qidaları hansı zamanda qəbul etmək düzgündür”.

Dietoloq onu da qeyd edib ki, iftar və imsakda, yeməkdən öncə 1 və ya 2 stəkan ilıq su içməlisiniz: “Suyu birbaşa yox, qurtum şəklində içməyiniz tövsiyə olunur və qəti şəkildə soyuq olmamalıdır. Suyu qəbul etdikdən 10-15 dəqiqə sonra isə iftarı açmaq lazımdır. İftarda yaxşı olar ki, ilk növbədə şorbalardan istifadə edəsiniz və quru, yağlı, duzlu, istiotlu qidalar tövsiyə olunmur. Daha sonra ət məhsulları yemək olar, lakin ətin yağlı və qızardılmış olmaması daha yaxşı olar. Adətən meyvəni iftar zamanı qəbul edilər, bunu imsakda etmək lazımdır. İmsak zamanı yeməyin sonunda istədiyiniz meyvədən istifadə edə bilərsiniz. Artıq çəkisi və şəkər xəstəliyi olan insanlar kivi, portağal kimi turş meyvələrdən istifadə etsinlər. Əncir, ərək və quru meyvələrin meyvələrin tərkibində şəkərin miqdarı çox olduğundan məsləhət görülmür. Bir ovuc meyvə qurusundansa, bir ədəd alma istehlak etsinlər”.

Ləman

## “SƏS” qəzetinə abunə kampaniyası davam edir!

«SƏS» QƏZETİNƏ  
ABUNƏ OLMAQ İSTƏYƏNLƏR  
AŞAĞIDAKI YAYIM  
ŞİRKƏTLƏRİ İLƏ ƏLAQƏ  
SAXLAYA BİLƏRLƏR



1. Azərpoçt Poçtdaşıma Mərkəzi – 0125984955, 0552004544
2. Azərmətbuat Yayım MMC – 0124411991, 0124404694
3. Səma Mətbuat Yayım – 0125940252, 0503336969
4. Pressainform MMC – 0125115191, 0504560835, 0553156002
5. Qaya Mətbuat yayım – 0125667780, 0502352343
6. Qasid Mətbuat Yayım – 0124931406, 0124938343
7. F.Ş.Ruhid Hüseyinov – 0124349301, 0505357898
8. Ziya LTD – 0124977696, 0503067744

1 nüsxə 1 aylığı 13.20 AZN

6 aylıq 79.20 AZN

1 illik 158.40 AZN

ABUNƏÇİLƏRİMİZİN  
XİDMƏTİNDƏYİK  
Müraciət, şikayət, yazı,  
təbrik və başsağlıqlarınızı  
dərc etməyə hazırıq!

## Bəzi gənc qızlar niyə ana olmaqda tərəddüd edir?

### EKSPERT FIKRI

belə deyirdilər ki, “Uşağın ruzisini Allah yetirir”. İndi bu düşüncə o qədər populyar deyil. İnsanlar reallıqla yaşayır və ayaqlaşmaq isteyirlər. Bu baxımdan gənclərin valideyn olmaq istəməməsinin əsas səbəbi sosial problemlərdir.

Buna rəğmən orta yaşlı bir ziyalı və ailə başçısı kimi gənc xanımlarımıza müraciət edərdim ki, ana olmağa can atsınlar. Hər bir insan öz davamçısını yaratmalı, nəsillər bir-birini əvəz etməlidir. Ölkəmizi gələcək nəsillərə etibar etməliyik və o gələcək nəsilləri bu gün yaratmalıyıq. Bu baxımdan gənc ailələrin övlad sahibi olması çox vacibdir. Dövlət də bu prosesi dəstəkləməlidir”.

Ayşən Vəli

### Baş redaktor: Bəhrüz Quliyev

Ünvanımız:  
Bakı şəhəri,  
Üzeyir Hacıbəyli  
küçəsi, 66.

Şəhadətnamə: № 022492  
<http://www.ses-news.az>  
<http://www.sesqazeti.az>  
E-mail: [ses@sia.az](mailto:ses@sia.az)

“ƏLİNCƏ” AZƏRBAYCAN XEYRİYYƏ  
CƏMİYYƏTİNİN ORQANI.  
QƏZET 1991-Cİ İL  
YANVARIN 11-DƏN ÇIXIR  
Tel: 598-33-90  
Faks: 493-11-62

Redaksiyanın mövqeyi  
ilə müəllifin mövqeyi  
üst-üstə düşməyə bilər.

Qəzet bazar və  
bazar ertəsindən  
başqa hər gün  
nəşr olunur

Tiraj: 3200